

อุปสมบทวิธี

และ

บุรพกิจสำหรับภิกษุใหม่

ของ

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส

สารบัญ

คำชี้แจง

หนังสืออุปสมบทวิธีและบุรพกิจสำหรับภิกษุใหม่นี้ ได้พิมพ์ขึ้นหลายครั้งแล้ว เพราะนิยมใช้เป็นแบบแผนสำหรับบรรพชาอุปสมบททั่วไป ครั้งนี้ได้แก้ไขเพิ่มเติมดังต่อไปนี้

๑. ระเบียบการใช้อักษรในบัดนี้ยังไม่มีข้อตกลงเป็นหนึ่งแน่ จึงเลือกใช้ตามหลักบาลีและคำไทยตามที่เห็นว่าสมควร

๒. คำนำของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ตอนหนึ่งในหนังสือนี้ว่า “ข้าพเจ้าขอแปลคำมคธไว้ด้วย เพื่ออุปัชฌายะอาจารย์ไม่รู้มคธภาษาจะได้รู้ความ ผู้บวชต้องการรู้จะได้รู้ด้วย แต่สำทำวัตรเช้าค่ำไม่ได้แปลไว้ เพราะรีบจะให้แล้วทันใช้ในคราวบวชศกนี้ ต่อไปมีโอกาสจึงจักแปล” ดังนี้ แต่เมื่อพระองค์ท่านสิ้นพระชนม์เสียแล้ว จึงไม่มีโอกาสทรงแปลต่อไป.

ในการพิมพ์ครั้งนี้ ข้าพเจ้าได้แปลทำวัตรเช้าค่ำเพิ่มเติมขึ้น อนุวัตรตามพระประสงค์นั้น แต่มีคำแปลและวิธีสัมพันธ์แตกต่างจากฉบับอื่นอยู่หลายข้อหลายคำ อาจทำให้ผู้อ่านผู้ฟังสงสัย จึงขอบอกไว้ในที่นี้ว่า ที่แปลอย่างนั้น ๆ เพราะได้สอบสวนจากบาลีอรรถกถาบ้าง จากความรู้ตามแนวธรรมปฏิบัติบ้าง แต่ที่ยังไม่แน่ใจ ซึ่งจักต้องสอบสวนต่อไปก็มี.

อนึ่ง ระยะหยุดในการสวด ซึ่งเห็นว่าควรแก้ไขมีหลายแห่ง แต่ไม่อาจทำได้ในเวลานี้ เพราะเนื่องด้วยคนหมู่มาก เกรงว่าจักทำให้การสวดลักลั่น จึงคงไว้ตามเดิม.

๓. ภิกษุสามเณรผู้บรรพชาอุปสมบทแล้ว ถ้าบวชตลอดไปก็ต้องนั่งเป็นพยานในการลาสิกขา หรือมิฉะนั้นก็ลาสิกขาเอง แต่แบบสำหรับลาสิกขายังไม่มีที่พิมพ์ไว้เป็นหลักฐาน พบแต่ในคัมภีร์อรรถกถาแสดงไว้หลายอย่างต่าง ๆ กัน แบบนี้ก็นับเป็นส่วนหนึ่ง ซึ่งนิมใช้ทั่วไปในคณะธรรมยุตติกนิกาย เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงได้นำมาลงไว้ในตอนท้ายหนังสือนี้ด้วย.

พระมหาทองสืบ จารุวณฺโณ

หัวหน้ากองตำรา

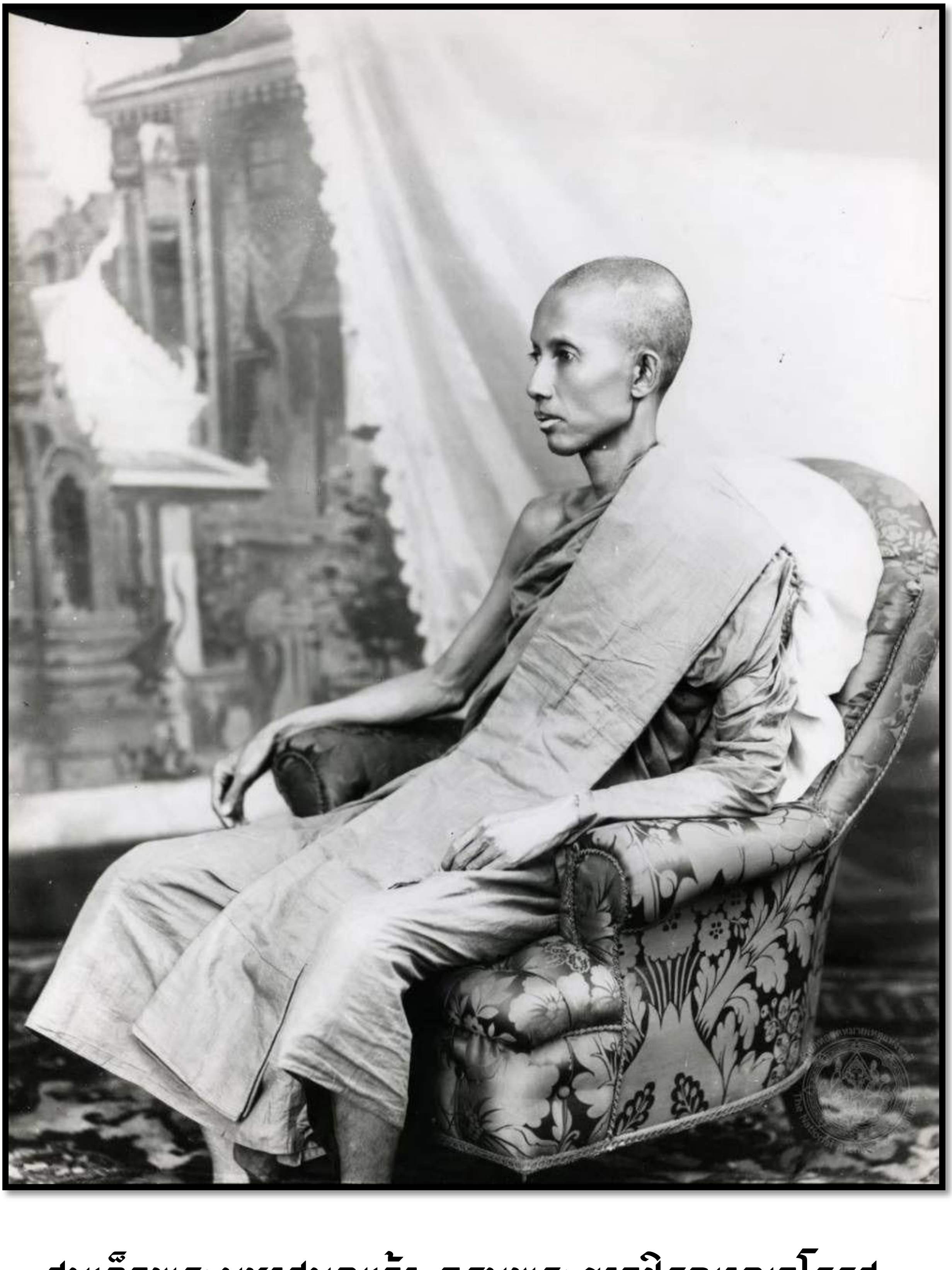
มหามกุฏราชวิทยาลัย
๑ มิถุนายน ๒๔๗๙

คำชี้แจงเพิ่มเติม

พิมพ์ครั้ง ๑๑ นี้ มีเพิ่มแบบใบรับประกันผู้จะบรรพชาอุปสมบท แก้ไขคำอธิษฐาน บริขารต่าง ๆ และคำแสดงอาบัติให้ชัดเจน กับให้เรียงคำปัจจเวกขณจตุปัจจัยที่ละไว้ (ฯลฯ) ให้เต็มตามแบบ เพื่อความสะดวกแก่ภิกษุสามเณรผู้บวชใหม่.

กองตำรา

มหามกุฏราชวิทยาลัย
๑๔ พฤษภาคม ๒๔๘๑

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส

พระองค์ผู้ประสาธก์ความเจริญแห่งวิชาการทางพระพุทธศาสนา

คำนำ

วิธีบรรพชาอุปสมบทของพวกเราฝ่ายทักษิณนิกาย ใช้คำมคธตามภาษาเดิม ตลอดถึงคำต่าง ๆ ที่ใช้ในวินัยกรรมและในกิจวัตรเมื่ออุปสมบทแล้ว ผู้บรรพชาอุปสมบทที่ไม่รู้มคธภาษา ต้องท่องให้จำได้โดยไม่รู้ความ บางคนผู้ไม่เคยท่องสวดมนต์ ไม่ชินในการสวดมนต์ ย่อมจำได้โดยลำบาก จำต้องมีแบบไว้สำหรับ และแบบนั้นมีผู้เรียบเรียงไว้เป็นคราว ๆ มา แบบที่ใช้อยู่หนหลังที่สุดเป็นของ สมเด็จพระสังฆราช ปุสฺสเทว วัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม ในกาลเป็นลำดับมา คณะธรรมยุตติกนิกายได้แก้ถ้อยคำและวิธีบรรพชาอุปสมบทจากแบบเดิมไปบ้าง แต่ยังไม่ได้เรียงแบบขึ้นใหม่ ยังใช้แบบเดิมอยู่ ไม่สะดวกแก่ผู้หัดผู้เรียน มาในศกนี้ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าปชาธิปกศักดิเดช กรมขุนสุโขทัยธรรมราชา[๑] ทรงพระปรารภจะทรงผนวช เป็นอันว่าจะเรียงแบบถวายท่านอยู่แล้ว จึงเรียงสำหรับใช้ทั่วไปในคณะธรรมยุตติกนิกายทีเดียว. แบบที่มีแล้วแต่มีคำว่าเป็นพื้น บอกท่าทางน้อยนัก ทั้งเรียงเฉพาะผู้บวชเป็นที่ตั้ง ในแบบที่ข้าพเจ้าเรียงคำว่าและท่าทางสำหรับผู้บวช สำหรับทั้งอุปัชฌายะอาจารย์ด้วยเสร็จ เพื่อใช้ได้ทั่วไป แต่เพราะเป็นแบบ มิใช่เป็นตำหรับ จึงไม่ได้กล่าวพิสดาร ตลอดถึงอธิบายและมติ.

---

๑. คือพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาปชาธิปก พระปกเกล้าฯ รัชกาลที่ ๗.

อนึ่ง กิจวัตรต่าง ๆ อันจะพึงทำเมื่ออุปสมบทแล้ว มีแต่คำสำหรับว่าเป็นพื้น ภิกษุใหม่ไม่รู้เรื่องอันเป็นมาอย่างไร ในแบบนี้ข้าพเจ้าแสดงเล่าความนำไว้ก่อนพอรู้เรื่อง รวมเรียกว่าบุรพกิจของภิกษุใหม่. พึงเข้าใจว่าบุรพกิจของภิกษุใหม่นอกจากกล่าวไว้ในแบบนี้ก็ยังมีอีก กล่าวไว้ในที่นี้โดยเฉพาะกิจที่ใช้คำมคธอันจะต้องท่องจำ.

ข้าพเจ้าแปลคำมคธไว้ด้วย เพื่ออุปัชฌายะอาจารย์ผู้ไม่รู้มคธภาษาจะได้รู้ความ ผู้บวชต้องการรู้ก็จะได้รู้ด้วย แต่คำทำวัตรเช้าค่ำไม่ได้แปลไว้ เพราะรีบจะให้แล้วทันใช้ในคราวบวชศกนี้ ต่อไปมีโอกาสจึงจักแปล.

ในแบบนี้ ยังลงคำมคธไว้เผือเกินต้องการ เช่นคำปัจจเวกขณจตุปัจจัยและคำภาวนา สำหรับกิจอย่างนี้ ต้องการรู้ความมากกว่าจำคำ แต่คำมคธเป็นที่นับถือกันสืบมาช้านาน ทั้งเป็นภาษาที่รักษาเนื้อความอยู่ด้วย ใช้ลำพังภาษาไทย ความอาจกลายไปก็ได้ เพราะผู้แปลมีความรู้ยิ่งหย่อนกว่ากัน อาจสันนิษฐานผิดก็ได้ ถ้าลงคำมคธไว้เป็นหลัก แม้คำแปลจักกลายไปตามคราว ยังมีทางจะถือเอาความตามหลักเดิมได้อยู่ ขอผู้หัดจง

รู้จักแนะภิกษุสามเณรผู้บวชใหม่ อย่าให้ต้องท่องคำมคธเกินกว่าสมควร เอาเวลาให้ศึกษาธรรมวินัยดีกว่า.

ในการบรรพชาอุปสมบท พึงว่าเฉพาะคำมคธ ไม่ต้องว่าคำแปล เรียงกำกับกันไว้เพื่อรู้ความเท่านั้น. ได้ลงเครื่องหมายระยะเสียงไว้อย่างนี้ [,] บ้าง อย่างนี้ [.] บ้าง ถึงเครื่องหมายนั้นแล้ว จงว่าระยะถี่ห่างตามลำดับกัน.

ในที่นี้ ข้าพเจ้าขอออกมติปรารภคำปัจจเวกขณจตุปัจจัยไว้สักหน่อย. คำว่า "ปฏิสงฺขา โยนิโส ปฏิเสวามิ" ที่แปลว่า "เราพิจารณาโดยแยบคายแล้ว เสพ ฯลฯ" ดังนี้ ข้าพเจ้าเห็นเคอะ ไม่ใช่กระแสแห่งความนึก น่าจะนึกว่า "อิมํ จีวรํ ปฏิเสวามิ ยาวเทว สีตสฺส ปฏิฆาตาย ฯเปฯ" แปลว่า "เราเสพจีวรนี้เพียงเพื่อบำบัดหนาว ฯลฯ" สองบทว่า "ปฏิสงฺขา โยนิโส" มาในนิทเทสแห่งโภชนมัตตัญญุตา คือความรู้จักพอดีในโภชนะ ในที่นั้นเข้ากับกิริยาประถมบุรุษ (ในภาษาอังกฤษเป็นตติยบุรุษ) ว่า "อิธ ภิกฺขุ ปฏิสงฺขา โยนิโส อาหารํ อาหาเรติ เนว ทวาย ฯเปฯ" แปลว่า "ภิกษุในพระศาสนานี้ พิจารณาโดยแยบคายแล้ว กลืนอาหารไม่เพื่อเล่น ฯลฯ" เป็นคำพูดถึง ฟังไม่ขัด ในที่นี้นำมาเข้ากับกิริยาอุตตมบุรุษ (ในภาษาอังกฤษเป็นประถมบุรุษ) ว่า "ปฏิสงฺขา โยนิโส ปิณฺฑปาตํ ปฏิเสวามิ เนว ทวาย ฯเปฯ" แปลว่า "เราพิจารณาโดยแยบคายแล้ว เสพบิณฑบาต ไม่เพื่อเล่น ฯลฯ" เป็นความนึก ฟังขัด ในคำพิจารณาเสนาสนะ บทว่า "อุตุปริสฺสยวิโนทนํ" ข้าพเจ้าเข้าใจว่านิคคหิตเกินไป เป็นบทเข้าสมาสกับท้ายบทว่า "อุตุปริสฺสยวิโนทนปฏิสลฺลานารามตฺถํ" แปลว่า "เพื่อบรรเทาอันตรายแต่ฤดูและชอบในอันหลีกเร้น." ขอท่านผู้รู้พิจารณาดูเถิด.

ข้าพเจ้าขออุทิศน้ำพักน้ำแรงในการเรียบเรียงแบบนี้ขึ้น แด่พระอุปัชฌายะ พระอาจารย์ และพระบูรโพปัธยาจารย์ของข้าพเจ้า.

ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณพระอุปัชฌายะพระอาจารย์ ผู้เอาธุระในการอุปสมบทข้าพเจ้า และแนะนำในอุปสมบทวิธี และสมเด็จพระสังฆราช ปุสฺสเทว เจ้าของแบบวิธีอุปสมบทที่ข้าพเจ้าได้ปรึกษาในเวลาเรียงแบบนี้.

กรม–วชิรญาณวโรรส

วัดบวรนิเวศวิหาร
วันอาทิตย์ ที่ ๒๗ พฤษภาคม ๒๔๖๐

วิธีอ่านสำเนียงมคธ

๑.	ค	ออกเสียง	ก	กล้ำ	ง=กงฺ	ตรงกับ	g
๒.	ช	,,	จ	,,	ย=จฺย	,,	j
๓.	ฆ	,,	ฆ	,,	ห=ฆฺห	,,	gh
๔.	ฌ	,,	ฌ	,,	ห=ฌฺห	,,	jh
๕.	ฒ	,,	ฒ	,,	ห=ฒฺห	,,	ḍh
๖.	ธ	,,	ธ	,,	ห=ธฺห	,,	dh
๗.	ภ	,,	ภ	,,	ห=ภฺห	,,	bh
๘.	ฑ	,,	ฎ			,,	ḍ
๙.	ท	,,	ด			,,	d
๑๐.	พ	,,	บ			,,	b

นอกจากนี้ ออกเสียงตรงตัว เหมือนภาษาไทย แต่ ญ, ฏ, ฐ, ณ, ออกเสียงเป็นพิเศษให้ขึ้นนาสิกหรือเพดาน

(ก) ญ=ñ (ค) ฐ=ṭh

(ข) ฏ=ṭ (ฆ) ณ=ṇ

อุปสมบทวิธี แบบคณะธรรมยุต

กุลบุตรผู้มีศรัทธาและเลื่อมใส เกิดฉันทะจะบรรพชาและอุปสมบท พึงทำตนให้พ้นจากอุปสรรค คือข้อติดขัด เป็นต้นว่า มีโรคต้องห้าม มีหนี้สิน มีคดีเกี่ยวในศาล ไม่ได้รับอนุญาตแห่งมารดาบิดา ไม่ได้รับอนุญาตแห่งมูลนาย ไม่ได้รับอนุญาตแห่งเจ้าหน้าที่ในท้องถิ่น และพึงทำตนให้พ้นจากปลิโพธ คือข้อกังวล เป็นต้นว่า ครอบครัว การงานบ้านเรือนและทรัพย์สมบัติ เตรียมตัวเสร็จแล้วถึงวันกำหนด พึงไปสู่อาราม เข้าในอุโบสถบูชาพระรัตนตรัย เมื่อพระสงฆ์สันนิบาตแล้ว พึงเข้าขอบรรพชา เพื่อสำเร็จเป็นสามเณรในเบื้องต้นตามธรรมเนียมก่อน. พึงรับผ้าไตรอุ้มประณมมือเข้าไปในสงฆสันนิบาต วางผ้าไตรไว้ข้างตัวด้านซ้าย รับเครื่องสักการะ ถวายพระอุปัชฌายะแล้ว กราบด้วยเบญจางคประดิษฐ์ คือจดหน้าผาก ฝ่ามือทั้งสอง เข่าทั้งสอง ลงที่พื้น ๓ ครั้งแล้ว นั่งคุกเข่าอุ้มผ้าไตรประณมมือ เปล่งวาจาถึงสรณะและขอบรรพชาด้วยคำมคธ (ไม่ต้องว่าคำแปล) ดังนี้ :–

อุปสมบทเดี่ยว

เอสาหํ ภนฺเต, สุจิรปรินิพฺพุตมฺปิ, ตํ ภควนฺตํ สรณํ คจฺฉามิ, ธมฺมญฺจ ภิกฺขุสงฺฆญฺจ (ท่านเจ้าข้า ข้าพระเจ้าถึงพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น แม้ปรินิพพานมาช้านานแล้ว และพระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะ (ที่นับถือ).

ลเภยฺยาหํ ภนฺเต, ตสฺส ภควโต, ธมฺมวินเย ปพฺพชฺชํ, ลเภยฺยํ อุปสมฺปทํ. (ท่านเจ้าข้า ขอข้าพระเจ้าพึงได้บรรพชา พึงได้อุปสมบทในพระธรรมวินัย ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น).

ทุติยมฺปาหํ ภนฺเต สุจิรปรินิพฺพุตมฺป, ตํ ภควนฺตํ สรณํ คจฺฉามิ, ธมฺมญฺจ ภิกฺขุสงฺฆญฺจ. (ท่านเจ้าข้า ข้าพระเจ้า ถึงพระผู้มีพระภาคเจ้า... เป็นสรณะเป็นครั้งที่สอง).

ลเภยฺยาหํ ภนฺเต ตสฺส ภควโต, ธมฺมวินเย ปพฺพชฺชํ, ลเภยฺยํ อุปสมฺปทํ. (ท่านเจ้าข้า ขอข้าพระเจ้า พึงได้บรรพชา พึงได้อุปสมบท).

ตติยมฺปาหํ ภนฺเต, สุจิรปรินิพฺพุตมฺปิ, ตํ ภควนฺตํ สรณํ คจฺฉามิ, ธมฺมญฺจ ภิกฺขุสงฺฆญฺจ. (ท่านเจ้าข้า ข้าพระเจ้า ถึงพระผู้มีพระภาคเจ้า... เป็นสรณะเป็นครั้งที่สาม).

ลเภยฺยาหํ ภนฺเต, ตสฺส ภควโต, ธมฺมวินเย ปพฺพชฺชํ, ลเภยฺยํ อุปสมฺปทํ. (ท่านเจ้าข้า ขอข้าพระเจ้า พึงได้บรรพชา พึงได้อุปสมบท)

อหํ ภนฺเต, ปพฺพชฺชํ ยาจามิ. (ท่านเจ้าข้า ข้าพระเจ้า ขอบรรพชา).

อิมานิ กาสายานิ วตฺถานิ คเหตฺวา, ปพฺพาเชถ มํ ภนฺเต, อนุกมฺปํ อุปาทาย. (ขอท่าน โปรดรับผ้ากาสายะเหล่านี้แล้ว ยังข้าพระเจ้าให้บรรพชาเถิด เจ้าข้า).

ทุติยมฺปิ อหํ ภนฺเต, ปพฺพชฺชํ ยาจามิ. (ท่านเจ้าข้า ข้าพระเจ้า ขอบรรพชาเป็นครั้งที่สอง).

อิมานิ กาสายานิ วตฺถานิ คเหตฺวา, ปพฺพาเชถ มํ ภนฺเต, อนุกมฺปํ อุปาทาย. (ขอท่านได้โปรด... ให้บรรพชาเถิด เจ้าข้า).

ตติยมฺปิ อหํ ภนฺเต, ปพฺพชฺชํ ยาจามิ. (ท่านเจ้าข้า ข้าพระเจ้า ขอบรรพชาเป็นครั้งที่สาม).

อิมานิ กาสายานิ วตฺถานิ คเหตฺวา, ปพฺพาเชถ มํ ภนฺเต, อนุกมฺปํ อุปาทาย. (ขอท่านได้โปรด... ให้บรรพชาเถิด เจ้าข้า).

ถ้าจักบวชเป็นเพียงสามเณรเท่านั้น ยกคำว่า “ลเภยฺยํ อุปสมฺปทํ” ออกเสีย.

ในลำดับนั้น พระอุปัชฌายะ พึงรับผ้าไตรจากปัพพัชชาเปกขะ คือผู้มุ่งบรรพชา มาวางไว้ตรงหน้าตัก แล้วพึงสอนปัพพัชชาเปกขะ กล่าวถึงพระรัตนตรัยอันเป็นหลักสำคัญแห่งพระธรรมวินัย แนะนำให้น้อมใจด้วยศรัทธาเลื่อมใสถือเอาเป็นสรณะ แสดงให้รู้จักประโยชน์แห่งการบวช และบอก ตจปัญจกกัมมัฏฐาน ให้ไว้คำนึงเป็นจิตตภาวนา อธิบายให้รู้ความ พึงว่านำให้ปัพพัชชาเปกขะว่าตามทีละบท โดยอนุโลมคือตามลำดับ และโดยปฏิโลมคือทวนลำดับ ดังนี้ :–

เกสา, โลมา, นขา, ทนฺตา, ตโจ, (ผมทั้งหลาย, ขนทั้งหลาย, เล็บทั้งหลาย, ฟันทั้งหลาย, หนัง). **ตโจ, ทนฺตา, นขา, โลมา, เกสา,** (หนัง, ฟันทั้งหลาย, เล็บทั้งหลาย, ขนทั้งหลาย, ผมทั้งหลาย).

ครั้นสอนแล้ว พระอุปัชฌายะพึงชักอังสะออกจากไตร ห่มให้ปัพพัชาเปกขะแล้ว พึงมอบผ้ากาสายะให้ วางไว้บนมือ พึงบอกวิธีครองผ้าครบไตรจีวรแล้ว ส่งปัพพัชชาเปกขะออกไปครองผ้า ถ้าสั่งภิกษุรูปหนึ่งช่วยครองให้ จักเป็นการสะดวก.

ฝ่ายปัพพัชชาเปกขะ อันพระอุปัชฌายะส่งกลับออกไป พึงอุ้มผ้ากาสายะอันท่านมอบให้นั้น ประณมมือถอยหลังออกมาพอควรแล้ว หันหน้ากลับออกไป ยืนครองผ้าในที่ควรส่วนหนึ่ง ตามวิธีอันพระอุปัชฌายะสั่งนั้น. ครั้นเสร็จแล้ว พึงเข้าไปหาพระอาจารย์ผู้นั่งคอยท่าอยู่ข้างท้ายสงฆสันนิบาต รับเครื่องสักการะถวายท่านแล้วกราบลง ๓ หน นั่งคุกเข่าประณมมือ เปล่งวาจาขอสรณะและศีลว่าดังนี้ :–

อหํ ภนฺเต สรณสีลํ ยาจามิ. (ข้าพระเจ้า ขอสรณะและศีลเจ้าข้า). **ทุติยมฺปิ อหํ ภนฺเต สรณสีลํ ยาจามิ.** (ข้าพระเจ้า ขอสรณะและศีลเป็นครั้งที่สอง เจ้าข้า). **ตติยมฺปิ อหํ ภนฺเต สรณสีลํ ยาจามิ.** (ข้าพระเจ้า ขอสรณะและศีลเป็นครั้งที่สาม เจ้าข้า).

พระอาจารย์พึงกล่าวคำนมัสการนำ ให้ปัพพัชชาเปกขะว่าตามไปดังนี้ :–

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ๓ จบ. (น้อมแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้อรหันต์ ตรัสรู้ชอบเองพระองค์นั้น).

แต่นั้น พระอาจารย์พึงสั่งด้วยคำว่า “**เอวํ วเทหิ**” “เจ้าจงว่าอย่างนี้” หรือ “**ยมหํ วทามิ ตํ วเทหิ**” “เจ้าจงว่าตามเรา” คำใดคำหนึ่ง อย่าว่าควบกัน. ปัพพัชชาเปกขะพึงรับว่า “**อาม ภนฺเต**” “ขอรับ เจ้าข้า”

พระอาจารย์พึงบอกแก่ปัพพัชชาเปกขะ ให้อธิษฐานใจถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะแล้ว พึงนำให้เปล่งวาจาว่าสรณคมน์ตามไปทีละพากย์ ดังนี้ :–

พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ. (ข้าพระเจ้าถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ).

ธมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ. (ข้าพระเจ้าถึงพระธรรมเจ้าเป็นสรณะ).

สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ. (ข้าพระเจ้าถึงพระสงฆเจ้าเป็นสรณะ).

ทุติยมฺปิ พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ. (ข้าพระเจ้าถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะครั้งที่สอง).

ทุติยมฺปิ ธมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ. (ข้าพระเจ้าถึงพระธรรมเจ้าเป็นสรณะครั้งที่สอง).

ทุติยมฺปิ สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ. (ข้าพระเจ้าถึงพระสงฆเจ้าเป็นสรณะครั้งที่สอง).

ตติยมฺปิ พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ. (ข้าพระเจ้าถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะครั้งที่สาม).

ตติยมฺปิ ธมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ. (ข้าพระเจ้าถึงพระธรรมเจ้าเป็นสรณะครั้งที่สาม).

ตติยมฺปิ สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ. (ข้าพระเจ้าถึงพระสงฆเจ้าเป็นสรณะครั้งที่สาม).

เมื่อจบสรณคมน์แล้ว พระอาจารย์พึงบอกว่า **“สรณคมนํ นิฏฐิตํ”** “ถึงสรณะเสร็จแล้ว”

ปัพพัชชาเปกขะพึงรับว่า **“อาม ภนฺเต”** แต่นั้นพระอาจารย์พึงบอกให้รู้ว่าบรรพชาเป็นสามเณรสำเร็จด้วยสรณคมน์เพียงเท่านี้ สามเณรนั้นมีสิกขาบทอันพึงศึกษาตามพระบัญญัติ ๑๐ ประการ พึงศึกษาตามบาลีไปก่อน แล้วพึงกล่าวนำให้สามเณรว่าตามไปทีละสิกขาบท ดังนี้ :–

ปาณาติปาตา เวรมณี (เว้นจากฆ่าสัตว์)

อทินฺนาทานา เวรมณี (เว้นจากขโมย)

อพฺรหฺมจริยา เวรมณี (เว้นจากกรรมมิใช่พรหมจรรย์)

มุสาวาทา เวรมณี (เว้นจากพูดเท็จ)

สุราเมรย มชฺช ปมาทฏฐานา เวรมณี (เว้นจากดื่มน้ำเมา คือสุราและเมรัย อันเป็นฐานประมาท)

วิกาลโภชนา เวรมณี (เว้นจากบริโภคอาหารผิดเวลา)

นจฺจ คีต วาทิต วิสูกทสฺสนา เวรมณี (เว้นจากฟ้อนขับประโคมและดูการเล่น)

มาลา คนฺธ วิเลปน ธารณมณฺฑน วิภูสนฏฐานา เวรมณี (เว้นจากทัดทาดอกไม้ของหอมและเครื่องทาอันเป็นฐานแต่งตัว)

อุจฺจาสยน มหาสยนา เวรมณี (เว้นจากนอนบนที่นอนสูงที่นอนใหญ่)

ชาตรูป รชต ปฏิคฺคหณา เวรมณี. (เว้นจากรับเงินทอง).

อิมานิ ทส สิกฺขาปทานิ สมาทิยามิ. (ข้าพระเจ้าสมาทานสิกขาบท ๑๐ เหล่านี้).

เสร็จแล้วพึงกราบลง ๓ หน.

ในลำดับนั้น สามเณรพึงรับบาตรอุ้มเข้าไปหาพระอุปัชฌายะในสงฆสันนิบาต วางไว้ข้างตัวด้านซ้าย รับเครื่องสักการะถวายท่าน แล้วกราบลง ๓ หน นั่งคุกเข่าประณมมือกล่าวคำขอนิสัย ว่าดังนี้ :–

อหํ ภนฺเต นิสฺสยํ อาจามิ. (ข้าพระเจ้าขอนิสัย เจ้าข้า).

ทุติยมฺปิ อหํ ภนฺเต นิสฺสยํ อาจามิ. (ข้าพระเจ้าขอนิสัยเป็นครั้งที่สอง เจ้าข้า).

ตติยมฺปิ อหํ ภนฺเต นิสฺสยํ อาจามิ. (ข้าพระเจ้าขอนิสัยเป็นครั้งที่สาม เจ้าข้า).

อุปชฺฌาโย เม ภนฺเต โหหิ. ๓ หน (ขอท่านเป็นอุปัชฌายะของข้าพระเจ้าเถิดเจ้าข้า).

พระอุปัชฌายะพึงกล่าวบทรับว่า "สาหุ" "ดีละ," หรือ "ลหุ" "เบาใจ" หรือ "โอปายิกํ" "ชอบด้วยอุบาย" หรือ "ปฏิรูปํ" "สมควร" หรือ "ปาสาทิเกน สมฺปาเทหิ" "จงให้ถึงพร้อมด้วยอาการให้เกิดเลื่อมใส," บทใดบทหนึ่ง ๓ ครั้ง เว้นระยะให้สามเณรตอบรับ "สาธุ ภนฺเต" "ดีละ เจ้าข้า" ทุกบทไป.

แต่นั้นสามเณรพึงกล่าวรับเป็นธุระให้ท่านสืบไป ว่าดังนี้ :–

อชฺชตคฺเคทานิ เถโร มยฺหํ ภาโร, อหมฺปิ เถรสฺส ภาโร. ๓ หน. (ตั้งแต่วันนี้ไปพระเถระย่อมเป็นภาระของข้าพระเจ้า ข้าพระเจ้าย่อมเป็นภาระของพระเถระ.

เสร็จแล้วกราบลง ๓ หน.

ในลำดับนั้น พระอุปัชฌายะพึงบอกแก่สามเณรผู้เป็นอุปสัมปทาเปกขะ คือผู้มุ่งอุปสมบทว่า เป็นเวลาที่สงฆ์จะทำอุปสมบทกรรม ยกเธอให้เป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา และในกรรมวาจาที่จะสวดประกาศในสงฆสันนิบาต จะต้องออกชื่ออุปสัมปทาเปกขะและชื่ออุปัชฌายะ แล้วพึงขนานชื่ออุปสัมปทาเปกขะ ในมคธภาษา และพึงบอกชื่อตนให้จำไว้ พึงสั่งกำชับว่าเมื่อท่านถามถึงชื่อของตน ให้บอกตามชื่อที่ขนานไว้นั้น เมื่อท่านถามถึงชื่ออุปัชฌายะ ให้บอกตามชื่อ เมื่อได้รับบอกบาตรจีวรว่าสิ่งนั้นชื่อนั้น ๆ ให้รับคำแล้วจำชื่อนั้น ๆ ไว้ใช้ในอธิษฐานกิจ.

ในลำดับนั้น พระอาจารย์ผู้จะสวดกรรมวาจา พึงเอาบาตรมีสายโยคคล้องตัวอุปสัมปทาเปกขะ สะพายแล่งทางบ่าซ้าย ยังตัวบาตรให้อยู่ตรงหลัง แล้วบอกบาตร จีวร และอุปสัมปทาเปกขะพึงรับคำว่าดังนี้ :–

อยนฺเต ปตฺโต. (นี้บาตรของเจ้า).

อาม ภนฺเต. (ขอรับ เจ้าข้า).

อยํ สงฺฆาฏิ. (นี้ผ้าทาบ).

อาม ภนฺเต. (ขอรับ เจ้าข้า).

อยํ อุตฺตราสงฺโค. (นี้ผ้าห่ม).

อาม ภนฺเต. (ขอรับ เจ้าข้า).

อยํ อนฺตรวาสโก. (นี้ผ้านุ่ง).

อาม ภนฺเต. (ขอรับ เจ้าข้า).

แต่นั้นพระอาจารย์พึงสั่งอุปสัมปทาเปกขะให้ออกไปยืนข้างนอกด้วยคำว่า **“คจฺฉ อมุมฺหิ โอกาเส ติฏฺฐาหิ”** “เจ้าจงไปยืน ณ โอกาสโน้น.”

อุปสัมปทาเปกขะพึงถอยหลังออกไปพอควรแล้ว ลุกยืนหันหน้าเดินออกไป ยืนห่างจากหัตถบาสสงฆ์ตั้งแต่ ๑๒ ศอกออกไป หันหน้าเข้ามาทางสงฆ์ประณมมือ. ยืนที่ไหน ห่างเท่าไรพอดี อาจรู้ง่ายด้วยเขาปูผ้าไว้สำหรับพระอาจารย์ออกไปสอน ยืนทำผ้าไว้ข้างหน้า กะระยะว่าเมื่อพระอาจารย์ออกไปยืนบนผ้าแล้ว จักได้หัตถบาสกันคือห่างกันระยะ ๑ ศอก พึงระวังอย่าเดินเหยียบผ้าไป พึงหลีกอ้อมไป อย่ายืนบนผ้า.

ในลำดับนั้น พระอาจารย์พึงกราบพระรัตนตรัย ๓ หนแล้ว นั่งคุกเข่าประณมมือเปล่งคำนมัสการ ตั้งนโม ๓ จบแล้ว นั่งราบประณมมือสวดกรรมวาจา สมมติตนเป็นผู้สอนซ้อมอุปสัมปทาเปกขะ ว่าดังนี้ :–

สุณาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ. (ขอพระสงฆ์จงฟังข้าพระเจ้า).

อิตฺถนฺนาโม อายสฺมโต อิตฺถนฺนามสฺส อุปสมฺปทาเปกฺโข. (ผู้มีชื่อนี้เป็นอุปสัมปทาเปกขะของท่านผู้มีชื่อนี้).

ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, (ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว),

อหํ อิตฺถนฺนามํ อนุสาเสยฺยํ. (ข้าพระเจ้าจะพึงสอนซ้อมผู้มีชื่อนี้).

บทว่า “อิตฺถนฺนาโม” “ผู้มีชื่อนี้” นั้น พึงเปลี่ยนตามชื่อของอุปสัมปทาเปกขะ. บทว่า “อิตถนฺนามสฺส” ของ (ท่าน) “ผู้มีชื่อนี้ นั้น พึงเปลี่ยนตามชื่อของพระอุปัชฌายะ. ตัวอย่าง อุปสัมปทาเปกขะ ชื่อสุภัททะ พระอุปัชฌายะชื่อมนุสสนาคะ พึงเปลี่ยนว่า “สุภทฺโท อายสฺมโต มนุสฺสนาคสฺส อุปสมฺปทาเปกฺโข” แปลว่า “สุภัททะ เป็นอุปสัมปทาเปกขะของท่านมนุสสนาคะ”. และบทว่า “อิตฺถนฺนามํ” ก็พึงเปลี่ยนตามชื่ออุปสัมปทาเปกขะ. ตัวอย่าง “อหํ สุภทฺทํ อนุสาเสยฺยํ” แปลว่า “ข้าพระเจ้าจะพึงสอนซ้อมสุภัททะ”. ในกรรมวาจาต่อไป พึงรู้จักเปลี่ยนให้ถูกฐานโดยนัยนี้.

อนึ่ง พึงรู้ว่า ในแบบบาลีวางบท “อายสฺมโต” ไว้ข้างหลังบท “อิตฺถนฺนามสฺส” ในที่นี้วางไว้ข้างหน้า ตามวิธีที่ใช้กันมาเพื่อทรงจำสะดวก. จะอธิบายในที่นี้จักเฝือเกินต้องการ เพราะเป็นแต่แบบ จักอธิบายในวินัยมุขเล่ม ๓.

แต่นั้น พระอาจารย์พึงออกจากสงฆสันนิบาตไปยืนหน้าอาสนะที่ปูไว้สำหรับนั้น พึงสอนซ้อมอุปสัมปทาเปกขะ ว่าดังนี้ :–

สุณสิ อิตฺถนฺนาม, (แน่ะผู้มีชื่อนี้ เจ้าฟังนะ), **อยนฺเต สจฺจกาโล ภูตกาโล.** (นี้เป็นกาลสัตย์ เป็นกาลจริงของเจ้า). **ยํ ชาตํ ตํ สงฺฆมชฺเฌ ปุจฺฉนฺเต,** (เมื่อท่านถามในท่ามกลางสงฆ์ถึงสิ่งอันเกิดแล้ว), **สนฺตํ อตฺถีติ วตฺตพฺพํ.** (มีอยู่ พึงกล่าว ว่ามี). **อสนฺตํ นตฺถีติ วตฺตพฺพํ.** (ไม่มี พึงกล่าว ว่าไม่มี). **มา โข วิตฺถาสิ.** (เจ้าอย่ากระดากแล้วแล). **มา โข มงฺกุ อโหสิ.** (เจ้าอย่าได้เป็นผู้เก้อแล้วแล). **เอวนฺตํ ปุจฺฉิสฺสนฺติ.** (ภิกษุทั้งหลาย จักถามเจ้าอย่างนี้). **สนฺติ เต เอวรูปา อาพาธา ?** (อาพาธเหมือนอย่างนี้ ของเจ้ามีหรือ ?)

กุฏฺฐํ (โรคเรื้อน ?)	**นตฺถิ ภนฺเต.** (ไม่มี เจ้าข้า).
คณฺโฑ (ฝี ?)	**นตฺถิ ภนฺเต.** (ไม่มี เจ้าข้า).
กิลาโส (โรคกลาก ?)	**นตฺถิ ภนฺเต.** (ไม่มี เจ้าข้า).
โส โส (โรคมองคร่อ ?)	**นตฺถิ ภนฺเต.** (ไม่มี เจ้าข้า).
อปมาโร (ลมบ้าหมู ?)	**นตฺถิ ภนฺเต.** (ไม่มี เจ้าข้า).
มนุสฺโสสิ ? (เจ้าเป็นมนุษย์หรือ ?)	**อาม ภนฺเต** (ขอรับ เจ้าข้า).
ปุริโสสิ ? (เจ้าเป็นชายหรือ ?)	**อาม ภนฺเต** (ขอรับ เจ้าข้า).
ภุชิสฺโสสิ ? (เจ้าเป็นไท มิใช่ทาสหรือ ?)	**อาม ภนฺเต** (ขอรับ เจ้าข้า).

อนโณโสสิ ? (เจ้าหาหนี้สินมิได้หรือ ?) **อาม ภนฺเต** (ขอรับ เจ้าข้า).

นสิ ราชภโฏ ? (เจ้ามิใช่ราชภัฏ คนอันพระราชาชุบเลี้ยงคือข้าราชการหรือ ?

อาม ภนฺเต (ขอรับ เจ้าข้า).

อนุญฺญาโตสิ มาตาปิตูหิ ? (เจ้าเป็นผู้อันมารดาบิดาอนุญาตแล้วหรือ ?)

อาม ภนฺเต (ขอรับ เจ้าข้า).

ปริปุณฺณวีสติวสฺโสสิ ? (เจ้ามีปี (อายุ) ครบยี่สิบแล้วหรือ ?)

อาม ภนฺเต (ขอรับ เจ้าข้า).

ปริปุณฺณนฺเต ปตฺตจีวรํ ? (บาตรจีวรของเจ้า มีครบแล้วหรือ ?)

อาม ภนฺเต (ขอรับ เจ้าข้า).

กินฺนาโมสิ ? (เจ้าชื่อไร ?)

อหํ ภนฺเต....นาม. (ข้าพระเจ้าชื่อ....).

โก นาม เต อุปชฺฌาโย ? (พระอุปัชฌายะของเจ้าชื่ออะไร ?)

อุปชฺฌาโย เม ภนฺเต อายสฺมา....นาม. (พระอุปัชฌายะของข้าพระเจ้าชื่อท่าน ....).

ในคำบอกชื่อตัวและชื่ออุปัชฌายะ ลงจุดไว้นั้นเพื่อกรอกชื่อ ตัวอย่าง “อหํ ภนฺเต สุภทฺโท นาม” “ข้าพระเจ้าชื่อสุภัททะเจ้าข้า” “อุปชฺฌาโย เม ภนฺเต อายสฺมา มนุสฺสนาโค นาม” “พระอุปัชฌายะของข้าพระเจ้า ชื่อท่านมนุสสนาคะ เจ้าข้า”

ครั้นสอนซ้อมแล้ว พระอาจารย์พึงกลับเข้ามาในสงฆสันนิบาต กราบลงหนหนึ่ง นั่งราบประณมมือ สวดกรรมวาจาขอเรียกอุปสัมปทาเปกขะเข้ามา ว่าดังนี้ :–

สุณาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ. (ขอสงฆ์จงฟังข้าพระเจ้า). **อิตฺถนฺนาโม อายสฺมโต อิตฺถนฺนามสฺส อุปสมฺปทาเปกฺโข.** (ผู้มีชื่อนี้ เป็นอุปสัมปทาเปกขะของท่านผู้มีชื่อนี้). **อนุสิฏฺโจ โส มยา.** (ข้าพระเจ้าสอนซ้อมเขาแล้ว). **ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ,** (ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว), **อิตฺถนฺนาโม อาคจฺเฉยฺย.** (ขอผู้มีชื่อนี้พึงมา).

พระอาจารย์พึงหันหน้าออกไปทางอุปสัมปทาเปกขะ แล้วเรียกเข้ามาด้วยคำว่า **"อาคจฺฉาหิ"** "เจ้าจงมา".

ในลำดับนั้น อุปสัมปทาเปกขะพึงเข้าไปในสงฆสันนิบาต กราบสงฆ์ ๓ หน ตรงพระอุปัชฌายะ พระอาจารย์หรือภิกษุอื่นพึงจับสายโยคบาตรไว้ เพื่อบาตรไม่โขกอุปสัมปทาเปกขะ แล้วพึงนั่งคุกเข่า ประณมมือ เปล่งวาจาขออุปสมบท ว่าดังนี้ :–

สงฺฆมฺภนฺเต อุปสมฺปทํ ยาจามิ. (ข้าพระเจ้าขออุปสมบทต่อสงฆ์เจ้าข้า). **อุลฺลุมฺปตุ มํ ภนฺเต, สงฺโฆ อนุกมฺปํ อุปาทาย.** (ขอสงฆ์โปรดยกข้าพระเจ้าขึ้นเถิดเจ้าข้า). **ทุติยมฺปิ ภนฺเต สงฺฆํ อุปสมฺปทํ ยาจามิ.** (ข้าพระเจ้าขออุปสมบทต่อสงฆ์เป็นครั้งที่สอง เจ้าข้า). **อุลฺลุมฺปตุ มํ ภนฺเต, สงฺโฆ อนุกมฺปํ อุปาทาย.** (ขอสงฆ์โปรดยกข้าพระเจ้าขึ้นเถิด เจ้าข้า). **ตติยมฺปิ ภนฺเต สงฺฆํ อุปสมฺปทํ ยาจามิ.** (ข้าพระเจ้าขออุปสมบทต่อสงฆ์เป็นครั้งที่สาม เจ้าข้า). **อุลฺลุมฺปตุ มํ ภนฺเต, สงฺโฆ อนุกมฺปํ อุปาทาย.** (ขอสงฆ์โปรดยกข้าพระเจ้าขึ้นเถิด เจ้าข้า).

ในลำดับนั้น พระอุปัชฌายะพึงกล่าวเผดียงสงฆ์เพื่อซักถามอันตรายิกธรรม กะอุปสัมปทาเปกขะนั้น ว่าดังนี้ :–

อิทานิ โข อาวุโส อยํ[๑] .... นาม สามเณโร มม อุปสมฺปทาเปกฺโข อุปสมฺปทํ อากงฺขมาโน สงฺฆํ ยาจติ. (บัดนี้แล เธอ สามเณรชื่อ....ผู้นี้ เป็นอุปสัมปทาเปกขะของข้าพระเจ้า หวังอุปสมบท ขอต่อสงฆ์). **อหํ สพฺพมิมํ สงฺฆํ อชฺเฌสามิ,** (ข้าพระเจ้าขอเผดียงสงฆ์ทั้งปวงนี้), **สาธุ อาวุโส สพฺโพยํ สงฺโฆ อิมํ[๒] .... นาม สามเณรํ อนฺตรายิเก ธมฺเม ปุจฺฉิตฺวา,** (ขอสงฆ์ทั้งปวงนี้ถามอันตรายิกธรรมต่อสามเณรชื่อ....ผู้นี้แล้ว) **ตตฺถ ปตฺตกลฺลตํ ญตฺวา,** (รู้ความพร้อมพรั่งถึงที่แล้วในอุปสมบทกรรมนั้นแล้ว), **ญตฺติจตุตฺเถน กมฺเมน อกุปฺเปน ฐานารเหน อุปสมฺปาเทมาติ กมฺมสนฺนิฏฺฐานํ กโรตุ.** (จงทำความตกลงในกรรมว่าเราทั้งหลาย อุปสมบทด้วยกรรมมีกรรมวาจาทั้งญัตติด้วยเป็นที่สี่ อันไม่กำเริบควรแก่ฐานะ).

---

๑. ถ้าอุปสมบทคู่เปลี่ยนว่า อยญฺจ (อิตฺถนฺนาโม) นาม สามเณโร อยญฺจ (อิตฺถนฺนาโม) นาม สามเณโร มม อุปสมฺปทาเปกฺขา อุปสมฺปทํ อากงฺขมานา สงฺฆํ ยาจนฺติ.

๒. ถ้าคู่เปลี่ยนว่า อิมญฺจ (อิตฺถนฺนามํ) นาม สามเณรํ อิมญฺจ (อิตฺถนฺนามํ) นาม สามเณรํ อนฺตรายิเก ธมฺเม ปุจฺฉิตฺวา.

ถ้ามีภิกษุแก่พรรษากว่าอยู่ในสงฆสันนิบาตพึงว่า "ภนฺเต" แทน "อาวุโส"

ในลำดับนั้นพระอาจารย์พึงสวดสมมติตนแล้ว ถามอันตรายิกธรรม ว่าดังนี้ :–

สุณาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ (ขอสงฆ์จงฟังข้าพระเจ้า). อยํ อิตฺถนฺนาโม อายสฺมโต **อิตฺถนฺนามสฺส อุปสมฺปทาเปกฺโข.** (ผู้มีชื่อนี้ เป็นอุปสัมปทาเปกขะของท่านผู้มีชื่อนี้). **ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ,** (ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว), **อหํ อิตฺถนฺนามํ อนฺตรายิเก ธมฺเม ปุจฺเฉยฺยํ.** (ข้าพระเจ้าจะพึงถามอันตรายิกธรรมต่อผู้มีชื่อนี้).

สุณสิ๊ อิตฺถนฺนาม, (แน่ะผู้มีชื่อนี้ เจ้าฟังนะ), **อยนฺเต สจฺจกาโล ภูตกาโล.** (นี้เป็นกาลสัตย์ เป็นกาลจริงของเจ้า). **ยํ ชาตํ ตํ สงฺฆมชฺเฌ ปุจฺฉนฺเต,** (เมื่อท่านถามในท่ามกลางสงฆ์ถึงสิ่งอันเกิดแล้ว), **สนฺตํ อตฺถีติ วตฺตพฺพํ.** (มีอยู่ พึงกล่าว ว่ามี). **อสนฺตํ นตฺถีติ วตฺตพฺพํ.** (ไม่มี พึงกล่าว ว่าไม่มี). **มา โข วิตฺถาสิ.** (เจ้าอย่ากระดากแล้วแล). **มา โข มงฺกุ อโหสิ.** (เจ้าอย่าได้เป็นผู้เก้อแล้วแล). **เอวนฺตํ ปุจฺฉิสฺสนฺติ.** (ภิกษุทั้งหลาย จักถามเจ้าอย่างนี้). **สนฺติ๊ เต เอวรูปา อาพาธา ?** (อาพาธเหมือนอย่างนี้ ของเจ้ามีหรือ ?)

ต่อนี้พึงระบุถามตั้งแต่ "กุฏฺฐํ" จนถึง "โก นาม เต อุปชฺฌาโย" เหมือนหนหลัง. อุปสัมปทาเปกขะก็พึงตอบอย่างนั้น.

ครั้นสอบถามอันตรายิกธรรมแล้ว พึงสวดกรรมวาจาอุปสมบทในลำดับไป ว่าดังนี้ :–

สุณาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ (ขอสงฆ์จงฟังข้าพระเจ้า). **อยํ อิตฺถนฺนาโม อายสฺมโต อิตฺถนฺนามสฺส อุปสมฺปทาเปกฺโข.** (ผู้มีชื่อนี้ ผู้นี้เป็นอุปสัมปทาเปกขะของท่านผู้มีชื่อนี้). **ปริสุทฺโธ อนฺตรายิเกหิ ธมฺเมหิ.** (บริสุทธิ์แล้ว จากอันตรายิกธรรมทั้งหลาย). **ปริปุณฺณสฺส ปตฺตจีวรํ.** (บาตรจีวรของเขาครบแล้ว). **อิตฺถนฺนาโม สงฺฆํ อุปสมฺปทํ ยาจติ, อายสฺมตา อิตฺถนฺนาเมน อุปชฺฌาเยน.** ผู้มีชื่อนี้ ขออุปสมบทต่อสงฆ์, มีท่านผู้มีชื่อนี้เป็นอุปัชฌายะ). **ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ,** (ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว), **สงฺโฆ อิตฺถนฺนามํ อุปสมฺปาเทยฺย, อายสฺมตา อิตฺถนฺนาเมน อุปชฺฌาเยน.** (สงฆ์พึงอุปสมบทผู้มีชื่อนี้, มีท่านผู้มีชื่อนี้เป็นอุปัชฌายะ). **เอสา ญตฺติ.** (นี้เป็นวาจานัด).

สุณาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ, (ขอสงฆ์จงฟังข้าพระเจ้า). **อยํ อิตฺถนฺนาโม, อายสฺมโต อิตฺถนฺนามสฺส อุปสมฺปทาเปกฺโข.** (ผู้มีชื่อนี้ ผู้นี้เป็นอุปสัมปทาเปกขะของท่านผู้มีชื่อนี้). **ปริสุทฺโธ อนฺตรายิเกหิ ธมฺเมหิ.** (บริสุทธิ์แล้ว จากอันตรายิกธรรมทั้งหลาย). **ปริปุณฺณสฺส ปตฺตจีวรํ.** (บาตรจีวรของเขาครบแล้ว). **อิตฺถนฺนาโม สงฺฆํ อุปสมฺปทํ ยาจติ, อายสฺมตา อิตฺถนฺนาเมน อุปชฺฌาเยน.** (ผู้มีชื่อนี้ ขออุปสมบทต่อสงฆ์, มีท่านผู้มีชื่อนี้เป็นอุปัชฌายะ). **สงฺโฆ อิตฺถนฺนามํ อุปสมฺปาเทติ, อายสฺมตา อิตฺถนฺนาเมน อุปชฺฌาเยน.** (สงฆ์อุปสมบทผู้มีชื่อนี้, มีท่านผู้มีชื่อนี้เป็นอุปัชฌายะ) **ยสฺสายสฺมโต ขมติ อิตฺถนฺนามสฺส อุปสมฺปทา, อายสฺมตา อิตฺถนฺนาเมน อุปชฺฌาเยน.** (ท่านผู้มีชื่อนี้เป็นอุปัชฌายะ ชอบแก่ท่านผู้ใด). **โส ตุณฺหสฺส.** (ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้นิ่ง). **ยสฺส น ขมติ, โส ภาเสยฺย.** (ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด, ท่านผู้นั้นพึงพูด). **ทุติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ.** (ข้าพระเจ้ากล่าวความนี้ เป็นครั้งที่สอง).

สุณาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ, (ขอสงฆ์จงฟังข้าพระเจ้า). **อยํ อิตฺถนฺนาโม, อายสฺมโต อิตฺถนฺนามสฺส อุปสมฺปทาเปกฺโข.** (ผู้มีชื่อนี้ ผู้นี้เป็นอุปสัมปทาเปกขะของท่านผู้มีชื่อนี้). **ปริสุทฺโธ อนฺตรายิเกหิ ธมฺเมหิ.** (บริสุทธิ์แล้ว จากอันตรายิกธรรมทั้งหลาย). **ปริปุณฺณสฺส ปตฺตจีวรํ.** (บาตรจีวรของเขาครบแล้ว). **อิตฺถนฺนาโม สงฺฆํ อุปสมฺปทํ ยาจติ, อายสฺมตา อิตฺถนฺนาเมน อุปชฺฌาเยน.** (ผู้มีชื่อนี้ ขออุปสมบทต่อสงฆ์, มีท่านผู้มีชื่อนี้เป็นอุปัชฌายะ). **สงฺโฆ อิตฺถนฺนามํ อุปสมฺปาเทติ, อายสฺมตา อิตฺถนฺนาเมน อุปชฺฌาเยน.** (สงฆ์อุปสมบทผู้มีชื่อนี้, มีท่านผู้มีชื่อนี้เป็นอุปัชฌายะ) **ยสฺสายสฺมโต ขมติ อิตฺถนฺนามสฺส อุปสมฺปทา, อายสฺมตา อิตฺถนฺนาเมน อุปชฺฌาเยน.** (ท่านผู้มีชื่อนี้เป็นอุปัชฌายะ ชอบแก่ท่านผู้ใด). **โส ตุณฺหสฺส.** (ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้นิ่ง). **ยสฺส น ขมติ, โส ภาเสยฺย.** (ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด, ท่านผู้นั้นพึงพูด). **ตติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ.** (ข้าพระเจ้ากล่าวความนี้ เป็นครั้งที่สาม).

สุณาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ, (ขอสงฆ์จงฟังข้าพระเจ้า). **อยํ อิตฺถนฺนาโม, อายสฺมโต อิตฺถนฺนามสฺส อุปสมฺปทาเปกฺโข.** (ผู้มีชื่อนี้ ผู้นี้เป็นอุปสัมปทาเปกขะของท่านผู้มีชื่อนี้). **ปริสุทฺโธ อนฺตรายิเกหิ ธมฺเมหิ.** (บริสุทธิ์แล้ว จากอันตรายิกธรรมทั้งหลาย). **ปริปุณฺณสฺส ปตฺตจีวรํ.** (บาตรจีวรของเขาครบแล้ว). **อิตฺถนฺนาโม สงฺฆํ อุปสมฺปทํ ยาจติ, อายสฺมตา อิตฺถนฺนาเมน อุปชฺฌาเยน.** (ผู้มีชื่อนี้ ขออุปสมบทต่อ

สงฆ์, มีท่านผู้มีชื่อนี้เป็นอุปัชฌายะ). **สงฺโฆ อิตฺถนฺนามํ อุปสมฺปาเทติ, อายสฺมตา อิตฺถนฺนาเมน อุปชฺฌาเยน.** (สงฆ์อุปสมบทผู้มีชื่อนี้, มีท่านผู้มีชื่อนี้เป็นอุปัชฌายะ) **ยสฺสายสฺมโต ขมติ อิตฺถนฺนามสฺส อุปสมฺปทา, อายสฺมตา อิตฺถนฺนาเมน อุปชฺฌาเยน.** (ท่านผู้มีชื่อนี้เป็นอุปัชฌายะ ชอบแก่ท่านผู้ใด). **โส ตุณฺหสฺส.** (ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้นิ่ง). **ยสฺส น ขมติ, โส ภาเสยฺย.** (ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด, ท่านผู้นั้นพึงพูด).

อุปสมฺปนฺโน สงฺเฆน อิตฺถนฺนาโม, อายสฺมตา, อิตฺถนฺนาเมน อุปชฺฌาเยน. (ผู้มีชื่อนี้ สงฆ์อุปสมบทแล้ว มีท่านผู้มีชื่อนี้เป็นอุปัชฌายะ). **ขมติ สงฺฆสฺส.** (ชอบแก่สงฆ์). **ตสฺมา ตุณฺหี.** (เหตุนั้นจึงนิ่ง). **เอวเมตํ ธารยามิ.** (ข้าพระเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้).

วาจาแรกเรียกญัตติ คือคำนัด วาจาอีกสามเรียกอนุสาวนา คือคำประกาศ ต้องสวดให้เต็ม ทำบกพร่องไม่ได้ เพราะอุปสมบทต้องทำด้วยญัตติจตุตถกรรม.

ถ้าจะให้บรรพชาและอุปสมบทพร้อมกันคราวละ ๒ รูปหรือ ๓ รูป พึงให้ขอบรรพชาพร้อมกัน ให้รับสรณคมน์และศีลแยกกัน ให้ขอนิสสัยคราวละรูป บอกบาตรจีวรสอนซ้อม และถามอันตรายิกธรรมคราวละรูป ขออุปสมบทพร้อมกัน สวดกรรมวาจาทุกอย่างในคราวเดียวกัน จักแสดงกรรมวาจาอุปสมบท ๒ รูป ใช้ชื่อประกอบไว้เป็นตัวอย่าง.

อุปสัมปทาเปกขะ ชื่อปุณณะรูป ๑ ชื่อสุภะรูป ๑ อุปัชฌายะมนุสสนาคะ.

คำสวดสมมติและคำสอนซ้อม แบบ ๒ รูป

สุณาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ. ปุณฺโณ จ สุโภ จ อายสฺมโต มนุสฺสนาคสฺส อุปสมฺปทาเปกฺขา. ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, อหํ ปุณฺณญฺจ สุภญฺจ อนุสาเสยฺยํ.

สุณาสิ๊ ปุณฺณ, อยนฺเต สจฺจกาโลภ ภูตกาโล. ฯเปฯ โก นาม เต อุปชฺฌาโย. สุณสิ๊ สุภ, อยนฺเต สจฺจกาโล ภูตกาโล ฯเปฯ โก นาม เต อุปชฺฌาโย.

คำสวดขอเรียกอุปสัมปทาเปกขะเข้ามา

สุณาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ. ปุณฺโณ จ สุโภ จ อายสฺมโต มนุสฺสนาคสฺส อุปสมฺปทาเปกฺขา. อนุสิฏฺฐา เต มยา. ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, ปุณฺโณ จ สุโภ จ อาคจฺเฉยฺยุ. (คำเรียกว่า อาคจฺฉถ)

คำขออุปสมบทพร้อมกัน

สงฺฆมฺภนฺเต อุปสมฺปทํ ยาจาม, อุลฺลุมฺปตุ โน ภนฺเต, สงฺโฆ อนุกมฺปํ อุปาทาย. ทุติยมฺปิ ภนฺเต, สงฺฆํ อุปสมฺปทํ ยาจาม, อุลฺลุมฺปตุ โน ภนฺเต, สงฺโฆ อนุกมฺปํ อุปาทาย. ตติยมฺปิ ภนฺเต สงฺฆํ อุปสมฺปทํ ยาจาม, อุลฺลุมฺปตุ โน ภนฺเต, สงฺโฆ อนุกมฺปํ อุปาทาย.

คำสมมติและคำถามอันตรายิกธรรม

สุณาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ. อยญฺจ ปุณฺโณ อยญฺจ สุโภ อายสฺมโต มนุสฺสนาคสฺส อุปสมฺปทาเปกฺขา. ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, อหํ ปุณฺณญฺจ สุภญฺจ อนฺตรายิเก ธมฺเม ปุจฺเฉยฺยํ.

แล้วสอบถามทีละรูป

คำสวดอุปสมบท

สุณาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ. อยญฺจ ปุณฺโณ อยญฺจ สุโภ อายสฺมโต มนุสฺสนาคสฺส อุปสมฺปทาเปกฺขา. ปริสุทฺธา อนฺตรายิเกหิ ธมฺเมหิ. ปริปุณฺณมิเมสํ ปตฺตจีวรํ. ปุณฺโณ จ สุโภ จ สงฺฆํ อุปสมฺปทํ ยาจนฺติ, อายสฺมตา มนุสฺสนาเคน อุปชฺฌาเยน. ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สงฺโฆ ปุณฺณญฺจ สุภญฺจ อุปสมฺปาเทยฺย, อายสฺมตา มนุสฺสนาเคน อุปชฺฌาเยน. เอสา ญตฺติ.

สุณาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ. อยญฺจ ปุณฺโณ อยญฺจ สุโภ อายสฺมโต มนุสฺสนาคสฺส อุปสมฺปทาเปกฺขา. ปริสุทฺธา อนฺตรายิเกหิ ธมฺเมหิ. ปริปุณฺณมิเมสํ ปตฺตจีวรํ ปุณฺโณ จ สุโภ จ สงฺโฆ อุปสมฺปทํ ยาจนฺติ, อายสฺมตา มนุสฺสนาเคน อุปชฺฌาเยน. สงฺโฆ ปุณฺณญฺจ สุภญฺจ อุปสมฺปาเทติ, อายสฺมตา มนุสฺสนาเคน อุปชฺฌาเยน. ยสฺสายสฺมโต ขมติ,

ปุณฺณสฺส จ สุภสฺส จ อุปสมฺปทา, อายสฺมตา มนุสฺสนาเคน อุปชฺฌาเยน, โส ตุณฺหสฺส. ยสฺส น ขมติ, โส ภาเสยฺย, ทุติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ.

สุณาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ. อยญฺจ ปุณฺโณ อยญฺจ สุโภ อายสฺมโต มนุสฺสนาคสฺส อุปสมฺปทาเปกฺขา. ฯเปฯ โส ภาเสยฺย ตติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ.

สุณาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ. ฯเปฯ โส ภาเสยฺย. อุปสมฺปนฺนา สงฺเฆน ปุณฺโณ จ สุโภ จ, อายสฺมตา มนุสฺสนาเคน อุปชฺฌาเยน. ขมติ สงฺฆสฺส. ตสฺมา ตุณฺหี, เอวเมตํ ธารยามิ.

ความแปล เหมือนกัน เป็นแต่ควบชื่ออุปสัมปทาเปกขะเข้าด้วยกัน อุทาหรณ์ “ปุณณะ และ สุภะ เป็นอุปสัมปทาเปกขะของท่านมนุสสนาคะ”.

ในที่ลง ฯเปฯ ไว้ต้องสวดให้เต็มความ.

อุปสมบทคราวเดียว ๓ รูป พึงสวดโดยนัยนี้ เป็นแต่เติมเข้าไปอีกชื่อหนึ่ง ท่านห้ามไม่ให้สวดคราวเดียวกันเกินกว่า ๓ รูปเป็นอันขาด. สวดเพียงคราวละคู่พอเหมาะ.

อุปสมบทคราวเดียวกัน ๒ รูปหรือ ๓ รูป เป็นการสะดวก ในเวลามีผู้อุปสมบทหลายคน แต่ไม่สะดวกแก่อุปัชฌายะและอาจารย์ผู้ไม่รู้บาลี ข้าพเจ้าขอกำชับไว้ว่า ในสงฆสันนิบาตที่ไม่มีอุปัชฌายะก็ดี อาจารย์ก็ดี เถระอื่นก็ดี ผู้รู้บาลี ไม่ควรทำการอุปสมบทเกินกว่าคราวละรูปเลย.

เพียงเท่านี้ อุปสัมปทาเปกขะนั้น เป็นอุปสัมบัน คือเป็นภิกษุมีสังวาสด้วยสงฆ์ คืออยู่ด้วยกันได้ พระอาจารย์พึงปลดบาตรออกแล้ว ภิกษุใหม่พึงกราบลง ๓ หน แล้วเข้านั่งในสงฆสันนิบาตข้างท้าย เป็นอันว่าสงฆ์รับเข้าหมู่แล้ว.

ในลำดับนั้น พระอุปัชฌายะพึงบอกอนุศาสน์แก่ภิกษุใหม่ตามธรรมเนียม ให้พระอาจารย์บอกก็ได้ บอกในสงฆสันนิบาตก็ได้ บอกในเอกเทศหนึ่งข้างนอกก็ได้ ยืนบอกก็ได้ นั่งบอกก็ได้ ตามความสะดวก. ถ้ากรรมวาจาอุปสมบทต้องสวดหลายคราว พึงรอไว้จนจบหลังเสร็จแล้วบอกในคราวเดียวกัน. ภิกษุใหม่รูปเดียวหรือ ๒ รูป บอกในสงฆสันนิบาตก็ได้ ตั้งแต่ ๓ รูปขึ้นไปบอกข้างนอกสะดวกกว่า ถ้ามีที่พอพึงนั่งบอกท้ายสงฆสันนิบาต ไม่อย่างนั้นพึงให้ภิกษุใหม่ออกไปยืนตั้งแถว ณ ที่สอนซ้อม พึงออกไปยืนบอก ณ ที่นั้น. คำบอกว่าอย่างนี้ :–

บอกอนุศาสน์

อนุญฺญาสิ โข ภควา อุปสมฺปาเทตฺวา จตฺตาโร นิสฺสเย จตฺตาริ จ อกรณียานิ อาจิกฺขิตุ, (พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอนุญาตไว้แล้ว เพื่ออุปสมบทแล้วบอกนิสัย ๔ และอกรณียกิจ ๔ ว่า),

(นิสัย ๔)

(๑) **ปิณฺฑิยาโลปโภชนํ นิสฺสาย ปพฺพชฺชา.** (บรรพชาอาศัยโภชนะ คือคำข้าวอันหาได้ด้วยกำลังปลีแข้ง). **ตตฺถ เต ยาวชีวํ อุสฺสาโก กรณีโย.** (เธอพึงทำอุตสาหะในสิ่งนั้นตลอดชีวิต). **อติเรกลาโภ,** (ลาภเหลือเฟือ), **สงฺฆภตฺตํ อุทฺเทสภตฺตํ นิมนฺตนํ สลากภตฺตํ ปกฺขิกํ อุโปสถิกํ ปาฏิปทิกํ.** (ภัตถวายสงฆ์ ภัตเฉพาะสงฆ์ การนิมนต์ ภัตถวายตามสลาก ภัตถวายในปักษ์ ภัตถวายในวันอุโบสถ ภัตถวายในวันปาฏิบท).

(๒) **ปํสุกูลจีวรํ นิสฺสาย ปพฺพชฺชา.** (บรรพชา อาศัยบังสุกุลจีวร). **ตตฺถ เต ยาวชีวํ อุสฺสาโห กรณีโย.** (เธอพึงทำอุตสาหะในสิ่งนั้นตลอดชีวิต). **อติเรกลาโภ,** (ลาภเหลือเฟือ), **โขมํ กปฺปาสิกํ โกเสยฺยํ กมฺพลํ สาณํ ภงฺคํ.** (ผ้าเปลือกไม้ ผ้าฝ้าย ผ้าไหม (แพร) ผ้าขนสัตว์ ผ้าป่าน ผ้าแกมกัน (เช่นด้ายแกมไหม).

(๓) **รุกฺขมูลเสนาสนํ นิสฺสาย ปพฺพชฺชา.** (บรรพชาอาศัยโคนต้นไม้เป็นเสนาสนะ). **ตตฺถ เต ยาวชีวํ อุสฺสาโห กรณีโย.** (เธอพึงทำอุตสาหะในสิ่งนั้นตลอดชีวิต). **อติเรกลาโภ,** (ลาภเหลือเฟือ), **วิหาโร อฑฺฒโยโค ปาสาโท หมฺมิยํ คุหา.** (วิหาร (กุฎีปกติ) เรือนมุงแถบเดียว (เพิง) เรือนชั้น เรือนโล้น (หลังคาตัด) ถ้ำ).

(๔) **ปูติมุตฺตเภสชฺชํ นิสฺสาย ปพฺพชฺชา.** (บรรพชาอาศัยมูตรเน่าเป็นยา). **ตตฺถ เต ยาวชีวํ อุสฺสาโห กรณีโย.** (เธอพึงทำอุตสาหะในสิ่งนั้นตลอดชีวิต). **อติเรกลาโภ,** (ลาภเหลือเฟือ), **สปฺปิ นวนีตํ เตลํ มธุ ผาณิตํ.** (เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย (น้ำตาล).

(อกรณียะ ๔)

(๑) **อุปสมฺปนฺเนน ภิกฺขุนา เมถุโน ธมฺโม น ปฏิเสวิตพฺโพ อนฺตมโส ติรจฺฉานคตายปิ.** (อันภิกษุผู้อุปสมบทแล้ว ไม่พึงเสพเมถุนธรรม โดยที่สุดแม้ในสัตว์ดิรัจฉานตัวเมีย). **โย ภิกฺขุ เมถุนํ ธมฺมํ ปฏิเสวติ, อสฺสมโณ โหติ อสกฺยปุตฺติโย.** (ภิกษุใดเสพเมถุนธรรม, ไม่เป็นสมณะ ไม่เป็นเชื้อสายพระศากยบุตร). **เสยฺยถาปิ นาม ปุริโส สีสจฺฉินฺโน อภพฺโพ เตน สรีรพนฺธเนน ชีวิตุ,** (เปรียบเหมือนบุรุษ ถูกตัดศีรษะแล้ว ไม่อาจมีสรีระคุมกันนั้นเป็นอยู่). **เอวเมว ภิกฺขุ เมถุนํ ธมฺมํ ปฏิเสวิตฺวา อสฺสมโณ โหติ อสกฺยปุตฺติโย.** (ภิกษุก็เหมือนกัน เสพเมถุนธรรมแล้ว ไม่เป็นสมณะ ไม่เป็นเชื้อสายพระศากยบุตร). **ตนฺเต ยาวชีวํ อกรณียํ.** (การนั้น เธอไม่พึงทำตลอดชีวิต).

(๒) **อุปสมฺปนฺเนน ภิกฺขุนา อทินฺนํ เถยฺยสงฺขาตํ น อาทาตพฺพํ, อนฺตมโส ติณสลากํ อุปาทาย.** (อันภิกษุอุปสมบทแล้ว ไม่พึงถือเอาของ อันเขาไม่ได้ให้เป็นส่วนขโมย, โดยที่สุดหมายเอาถึงเส้นหญ้า). **โย ภิกฺขุ ปาทํ วา ปาทารหํ วา อติเรกปาทํ วา อทินฺนํ เถยฺยสงฺขาตํ อาทิยติ, อสฺสมโณ โหติ อสกฺยปุตฺติโย.** (ภิกษุใดถือเอาของอันเขาไม่ได้ให้เป็นส่วนขโมย บาทหนึ่งก็ดี ควรแก่บาทหนึ่งก็ดี เกินบาทหนึ่งก็ดี, ไม่เป็นสมณะ ไม่เป็นเชื้อสายพระศากยบุตร). **เสยฺยถาปิ นาม ปณฺฑุปลาโส พนฺธนา ปมุตฺโต อภพฺโพ หรตตฺตาย.** (เปรียบเหมือนใบไม้เหลืองหล่นจากขั้วแล้ว ไม่อาจจะเป็นของเขียวสด). **เอวเมว ภิกฺขุ ปาทํ วา ปาทารหํ วา อติเรกปาทํ วา อทินฺนํ เถยฺยสงฺขาตํ อาทิยิตฺวา อสฺสมโณ โหติ อสกฺยปุตฺติโย.** (ภิกษุก็เหมือนกัน ถือเอาของอันเขาไม่ได้ให้เป็นส่วนขโมย บาทหนึ่งก็ดี ควรแก่บาทหนึ่งก็ดี เกินบาทหนึ่งก็ดี แล้วไม่เป็นสมณะ ไม่เป็นเชื้อสายพระศากยบุตร). **ตนฺเต ยาวชีวํ อกรณียํ.** (การนั้นเธอไม่พึงทำตลอดชีวิต).

(๓) **อุปสมฺปนฺเนน ภิกฺขุนา สญฺจิจฺจ ปาโณ ชีวิตา น โวโรเปตพฺโพ, อนฺตมโส กุนฺถกิปิลฺลิกํ อุปาทาย.** (อันภิกษุผู้อุปสมบทแล้ว ไม่พึงแกล้งพรากสัตว์จากชีวิต โดยที่สุดหมายเอาถึงมดดำมดแดง). **โย ภิกฺขุ สญฺจิจฺจ มนุสฺสวิคฺคหํ ชีวิตา โวโรเปติ, อนฺตมโส คพฺภปาตนํ อุปาทาย, อสฺสมโณ โหติ อสกฺยปุตฺติโย.** (ภิกษุใดแกล้งพรากกายมนุษย์จากชีวิต โดยที่สุดหมายเอาถึงยังครรภ์ให้ตก, ไม่เป็นสมณะ ไม่เป็นเชื้อสายพระศากยบุตร. **เสยฺยถาปิ นาม ปุถุสิลา ทฺวิธา ภินฺนา อปฺปฏิสนฺธิกา**

โหติ. (เปรียบเหมือนศิลาหนาแตก ๒ เสี่ยงแล้ว เป็นของกลับต่อกันไม่ได้). **เอวเมว ภิกฺขุ สญฺจิจฺจ มนุสฺสวิคฺคหํ ชีวิตา โวโรเปตฺวา อสฺสมโณ โหติ อสกฺยปุตฺติโย.** (ภิกษุก็เหมือนกัน แกล้งพรากกายมนุษย์จากชีวิตแล้ว ไม่เป็นสมณะ ไม่เป็นเชื้อสายพระศากยบุตร). **ตนฺต ยาวชีวํ อกรณียํ.** (การนั้นเธอไม่พึงทำตลอดชีวิต).

(๔) **อุปสมฺปนฺเนน ภิกฺขุนา อุตฺตริมนุสฺสธมฺโม น อุลฺลปิตพฺโพ, อนฺตมโส สุญฺญาคาเร อภิรมามีติ.** (อันภิกษุผู้อุปสมบทแล้ว ไม่ควรพูดอวดอุตตริมนุสสธรรมโดยที่สุด ว่าเรายินดีในเรือนร้าง). **โย ภิกฺขุ ปาปิจฺโฉ อิจฺฉาปกโต อสนฺตํ อภูตํ อุตฺตริมนุสฺสธมฺมํ อุลฺลปติ, ฌานํ วา วิโมกฺขํ วา สมาธึ วา สมาปตฺตึ วา มคฺคํ วา ผลํ วา, อสฺสมโณ โหติ อสกฺยปุตฺติโย.** (ภิกษุใดมีความอยากอันลามก อันความอยากอันลามกครอบงำแล้ว พูดอวดอุตตริมนุสสธรรม อันไม่มีอยู่ อันไม่เป็นจริง, คือ ฌานก็ดี วิโมกข์ก็ดี สมาธิก็ดี สมาบัติก็ดี มรรคก็ดี ผลก็ดี, ไม่เป็นสมณะ ไม่เป็นเชื้อสายพระศากยบตร). **เสยฺยถาปิ นาม ตาโล มตฺถกจฺฉินฺโน อภพฺโพ ปุน วิรุฬฺหิยา,** (เปรียบเหมือนต้นตาลมียอดด้วนแล้ว ไม่อาจจะงอกอีก), **เอวเมว ภิกฺขุ ปาปิจฺโฉ อิจฺฉาปกโต อสนฺตํ อภูตํ อุตฺตริมนุสฺสธมฺมํ อุลฺลปิตฺวา อสฺสมโณ โหติ อสกฺยปุตฺติโย.** (ภิกษุก็เหมือนกัน มีความอยากอันลามก อันความอยากอันลามกครอบงำแล้ว พูดอวดอุตตริ–มนุสสธรรม อันไม่มีอยู่ อันไม่เป็นจริง ไม่เป็นสมณะ ไม่เป็นเชื้อสายพระศากยบุตร). **ตนฺเต ยาวชีวํ อกรณียนฺติ.** (การนั้นเธอไม่พึงทำตลอดชีวิต).

อเนกปริยาเยน โข ปน เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมฺมา–สมฺพุทฺเธน, สีลํ สมฺมทกฺขาตํ สมาธิ สมฺมทกฺขาโต ปญฺญา สมฺมทกฺขาตา, (พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้รู้ผู้เห็น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ชอบเองพระองค์นั้น ตรัสศีลไว้โดยชอบ ตรัสสมาธิไว้โดยชอบแล้ว ตรัสปัญญาไว้โดยชอบแล้ว โดยหลายขบวน). **ยาวเทว ตสฺส มทนิมฺมทนสฺส ปิปาสวินยสฺส อาลยสมุคฺฆาตสฺส วฏฺฏุปจฺเฉทสฺส ตณฺหกฺขยสฺส วิราคสฺส นิโรธสฺส นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยาย.** (เพียงเพื่อทำให้แจ้ง ซึ่งพระนิพพานนั้น อันเป็นทางย่ำยีความเมาเสีย เป็นทางนำความอยากเสีย เป็นทางถอนอาลัยขึ้นเสีย เป็นทางเข้าไปตัดวนเสีย เป็นทางสิ้นแห่งตัณหา เป็นทางฟอกจิต เป็นทางดับทุกข์). **ตตฺถ สีลปริภาวิโต สมาธิ มหปฺผโล โหติ มหานิสํโส.** (ในศีลสมาธิปัญญานั้น สมาธิอันศีลอบรมแล้ว มีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่). **สมาธิปริภาวิตา ปญฺญา มหปฺผลา โหติ**

มหานิสํสา. (ปัญญาอันสมาธิอบรมแล้ว มีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่). **ปญฺญาปริภาวิตํ จิตฺตํ สมฺมเทว อาสเวหิ วิมุจฺจติ,** (จิตอันปัญญาอบรมแล้ว ย่อมพ้นจากอาสวะโดยชอบ), **เสยฺยถีทํ, กามาสวา ภวาสวา อวิชฺชาสวา.** (คือจากอาสวะ คือความอยากได้ จากอาสวะคือความอยากเป็น จากอาสวะคือความไม่รู้). **ตสฺมาติห เต อิมสฺมึ ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย, สกฺกจฺจํ อธิสีลสิกฺขา สิกฺขิตพฺพา, อธิจิตฺตสิกฺขา สิกฺขิตพฺพา, อธิปญฺญาสิกฺขา สิกฺขิตพฺพา.** (เพราะเหตุนั้นแล เธอพึงศึกษาสิกขา คือศีลยิ่งอย่างเคารพ, พึงศึกษาสิกขาคือจิตยิ่งอย่างเคารพ, พึงศึกษาสิกขาคือปัญญายิ่งอย่างเคารพ ในพระธรรมวินัยอันพระตถาคตตรัสประกาศฉะนี้). **ตตฺถ อปฺปมาเทน สมฺปาเทตพฺพํ.** (พึงให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาทในนั้นเทอญ).

บทว่า “เต” ในคำว่า “ตตฺถ เต ยาวชีวํ อุสฺสาโห กรณีโย” ในคำว่า “ตนฺเต ยาวชีวํ อกรณียํ” และในคำว่า “ตสฺมาติห เต” ในเวลาบอกพร้อมกันตั้งแต่ ๒ รูปขึ้นไป พึงเปลี่ยนใช้บทว่า “โว” แทนดังนี้ “ตตฺถ โว ยาวชีวํ อุสฺสาโห กรณีโย” “ตํ โว ยาวชีวํ อกรณียํ” “ตสฺมาติห โว”.

เมื่อจบอนุศาสน์ ภิกษุใหม่พึงรับว่า “อาม ภนฺเต” “ขอรับเจ้าข้า” แล้วกราบ ๓ หน.

เสร็จพิธีอุปสมบทเท่านี้.

ท้ายอนุศาสน์

ภิกษุใหม่พึงเข้าไปนั่งท้ายสงฆ์ เมื่อเขายกไทยธรรมเข้ามาส่งให้ พึงรับถวายพระอุปัชฌายะ พระอาจารย์ และพระภิกษุนอกนั้นทั่วกันแล้ว เมื่อพระอุปัชฌายะส่งออกไปรับไทยธรรมทางทายก พึงออกไปนั่ง ณ ที่เขาปูไว้ สำหรับผู้ถวายรับด้วยมือ ผู้หญิงถวายรับด้วยผ้ากราบ ทอดห่างตนราว ๑ ศอก เสร็จแล้วเข้ามานั่ง ณ ที่เดิม เมื่อพระสงฆ์สวดอนุโมทนาและให้พร พึงกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลในการอุปสมบทแก่บิดามารดาและญาติหรือผู้มีอุปการะอื่น ผู้ล่วงลับไปแล้ว ตามประเพณีเมือง กรวดอยู่เพียงยถาจบ แต่นั้นพึงประณมมือรับพรกว่าจะสวดจบ.

คำอนุโมทนา **ยถา สพฺพี** สวดต่อเมื่อเขาถวายไทยธรรม ต่อนั้นคำให้พร **โส อตฺถลทฺโท** สำหรับผู้บวชรูปเดียว, **เต อตฺถลทฺธา** สำหรับตั้งแต่ ๒ รูป รวมสามเณรเข้าด้วย **ภวตุ สพฺพ,** แม้ในการอุปสมบทที่ไม่ได้ถวายไทยธรรมก็ควรสวด.

คาถากรวดน้ำ

พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๔

ปุญฺญสฺสิทานิ กตสฺส ยานญฺญานิ กตานิ เม, เตสญฺจ ภาคิโน โหนฺตุ สตฺตานนฺตาปฺปมาณกา เย ปิยา คุณวนฺตา จ มยฺหํ มาตาปิตาทโย, ทิฏฺฐา เม จาปฺยทิฏฺฐา วา อญฺเญ มชฺฌตฺตเวริโน สตฺตา ติฏฺฐนฺติ โลกสฺมึ เตภุมฺมา จตุโยนิกา ปญฺเจกจตุโวการา สํสรนฺตา ภวาภเว ญาตํ เย ปตฺติทานมฺเม อนุโมทนฺตุ เต สยํ, เย จิมํ นปฺปชานนฺติ เทวา เตสํ นิเวทยุ มยา ทินฺนาน ปุญฺญานํ อนุโมทนเหตุนา สพฺเพ สตฺตา สทา โหนฺตุ อเวรา สุขชีวิโน เขมปฺปทญฺจ ปปฺโปนฺตุ เตสาสา สิชฺฌตํ สุภา.

(ขอสัตว์ทั้งหลายไม่มีที่สุดไม่มีประมาณ จงเป็นผู้มีส่วนแห่งบุญที่ข้าพเจ้าได้ทำในบัดนี้, และแห่งบุญทั้งหลายอื่น ที่ข้าพเจ้าได้ทำแล้ว. คือชนเหล่าใดเป็นที่รัก ผู้มีคุณ มีมารดาและบิดาของข้าพเจ้าเป็นต้น. ที่ข้าพเจ้าได้เห็นหรือแม้ไม่ได้เห็น แลสัตว์ทั้งหลายอื่นที่เป็นกลางแลมีเวรกันตั้งอยู่ในโลก. เกิดในภูมิ ๓ เกิดในกำเนิด ๔. มีขันธ์ ๕ แลขันธ์ ๑ แลขันธ์ ๔. ท่องเที่ยวอยู่ในภพน้อยแลภพใหญ่. สัตว์เหล่าใด ทราบการให้ส่วนบุญของข้าพเจ้าแล้ว. ขอสัตว์เหล่านั้นจงอนุโมทนาเองเถิด. ก็สัตว์เหล่าใด ย่อมไม่ทราบการให้ส่วนบุญของข้าพเจ้านี้, ขอเทพทั้งหลายพึงแจ้งแก่สัตว์เหล่านั้น. เพราะเหตุ คืออนุโมทนาบุญทั้งหลายที่ข้าพเจ้าให้แล้ว, ขอสัตว์ทั้งปวงจงอย่ามีเวร อยู่เป็นสุขเสมอเถิด. แลจงถึงทางอันเกษมเถิด. ขอความหวังอันดีของสัตว์เหล่านั้นจงสำเร็จเทอญ).

คาถากรวดน้ำอีกบทหนึ่ง

ของพระเจ้าติโลกวิชัยบรมจักรพรรดิ
ผู้เป็นบรมโพธิสัตว์

ยงฺกิญฺจิ กุสลํ กมฺมํ กตฺตพฺพํ กิริยํ มม กาเยน วาจา มนสา ติทเส สุคตํ กตํ, เย สตฺตา สญฺญิโน อตฺถิ เย จ สตฺตา อสญฺญิโน, กตํ ปุญฺญผลํ มยฺหํ สพฺเพ ภาคี ภวนฺตุ เต เย ตํ กตํ สุวิทิตํ ทินฺนํ ปุญฺญผลํ มยา, เย จ ตตฺถ น ชานนฺติ เทวา คนฺตฺวา นิเวทยุ สพฺเพ โลกมฺหิ เย สตฺตา ชีวนฺตาหารเหตุกา, มนุญฺญํ โภชนํ สพฺเพ ลภนฺตุ มม เจตสา.

กิริยาคือ กุศลกรรมอันใดอันหนึ่ง อันข้าพเจ้าพึงทำด้วยกายวาจาใจ, กิริยาคือ กุศลกรรมนั้น ซึ่งเป็นเหตุอำนวยให้ถึงสุคติ ในดาวดึงส์เทวโลก อันข้าพเจ้าทำแล้ว. ขอเหล่าสัตว์ที่มีสัญญา และหาสัญญามิได้ทั้งหมด จงเป็นผู้มีส่วนเสวยผลแห่งบุญที่ข้าพเจ้าทำแล้ว. ขอเหล่าสัตว์ที่ทราบดีแล้วว่าข้าพเจ้าทำบุญ จงเสวยผลแห่งบุญซึ่งข้าพเจ้าให้แล้ว. บรรดาสัตว์เหล่านั้น สัตว์เหล่าใดที่ยังไม่ทราบบุญที่ข้าพเจ้ากระทำแล้วนั้น ขอเทพเจ้าทั้งหลายช่วยไปแจ้งแก่สัตว์เหล่านั้น (ว่าบุคคลชื่อโน้นทำบุญอย่างนี้ได้ให้ส่วนบุญแก่ท่านทั้งหลาย). เพราะความคิด (คือบุญฤทธิ์) ของข้าพเจ้า ขอเหล่าสัตว์ในโลกนี้ ที่อาศัยอาหารเป็นอยู่ทั้งหมด จงได้อาหารที่ยังใจให้เบิกบานเทอญ.

วิธีขอนิสัยจากอาจารย์

ภิกษุผู้อุปสมบทแล้ว ถ้าไม่ได้อยู่ในวัดเดียวกันกับพระอุปัชฌายะ ก็จำต้องถือนิสัยในอาจารย์ หรือเจ้าอาวาสวัดที่ตนอาศัยอยู่นั้น. ให้ทำผ้าห่มเฉวียงบ่า เข้าไปหาท่านแล้วกราบ ๓ หน นั่งกระโหย่งประณมมือ กล่าวว่าดังนี้ :–

อาจริโย เม ภนฺเต โหหิ, อายสฺมโต นิสฺสาย วจฺฉามิ. ๓ หน. แปลว่า ขอท่านจงเป็นอาจารย์ของข้าพเจ้า ๆ จักอยู่อาศัยท่าน.

เมื่อท่านกล่าวว่า **โอปายิกํ** (ชอบด้วยอุบาย) เป็นต้น บทใดบทหนึ่ง ๓ ครั้ง. เว้นระยะไว้ให้ภิกษุใหม่ตอบรับว่า **สาธุ ภนฺเต** ๓ หน. แปลว่า ดีละ เจ้าข้า ทุกบทไป. แต่นั้นภิกษุใหม่พึงกล่าวรับเป็นธุระให้ท่านสืบไป ว่าดังนี้ :–

อชฺชตคฺเคทานิ เถโร มยฺหํ ภาโร, อหมฺปิ เถรสฺส ภาโร. ๓ หน. แปลว่า ตั้งแต่วันนี้ไป พระเถระย่อมเป็นภาระของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าก็ย่อมเป็นภาระของพระเถระ เสร็จแล้วกราบ ๓ หน. ก็เป็นอันได้ถือนิสัยในอาจารย์ พึงอยู่อาศัยท่านแทนอุปัชฌายะต่อไป ถ้าภิกษุรูปใดอยู่โดยไม่ถือนิสัย ท่านปรับอาบัติทุกกฏ แก่ภิกษุรูปนั้น.

ใบสมัครขอบรรพชาอุปสมบท

เขียนที่...

วันที่.......... เดือน.............................. พ.ศ...................

ข้าพเจ้า.................................... นามสกุล...

มีศรัทธาเลื่อมใส ขอสมัครบรรพชาอุปสมบทในพระพุทธศาสนา จึงขอมอบตัวเป็นสัทธิวิหาริกใน...พระอุปัชฌาย์ และขอสังกัดอยู่ในวัดซึ่งมี...เป็นเจ้าอาวาส โดยขอถวายคำปฏิญญาดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ข้าพเจ้าขอปฏิญญาว่า ข้าพเจ้ามีคุณลักษณะควรแก่การบรรพชาอุปสมบท และไม่มีลักษณะของคนต้องห้ามบรรพชาอุปสมบท ดังแจ้งตามรายการคุณสมบัติของข้าพเจ้าแนบท้ายใบสมัครนี้ ซึ่งเป็นความจริงทุกประการ.

ข้อ ๒ ข้าพเจ้าขอปฏิญญาว่า เมื่อได้รับบรรพชาอุปสมบทแล้ว จะเคารพนับถือเชื่อฟังตั้งอยู่ในโอวาทของพระอุปัชฌาย์อาจารย์ และจะประพฤติดีประพฤติชอบตามพระธรรมวินัย ระเบียบแบบแผนของวัดและคณะสงฆ์ตลอดไป ถ้าข้าพเจ้าละเมิดข้อปฏิญญาดังกล่าวข้างต้น ข้าพเจ้ายอมรับโทษตามควรแก่ความผิดทุกประการ.

ขอได้โปรดอนุเคราะห์ ให้ข้าพเจ้าได้บรรพชาอุปสมบทในพระพุทธศาสนาด้วยเถิด.

(ลงชื่อ) ....ผู้สมัครขอบรรพชาอุปสมบท

---

(๑) ถ้าบรรพชาเป็นสามเณร ให้ขีดฆ่าคำว่า “อุปสมบท” ออกทุกแห่ง.

รายการคุณสมบัติ

แนบท้ายใบสมัครขอบรรพชาอุปสมบทของ..

๑. มีเชื้อชาติ.................. สัญชาติ.................. นับถือศาสนา..................................

๒. เกิดที่บ้าน................ ตำบล........................ อำเภอ...

จังหวัด........................... เมื่อวันที่............ เดือน................... พ.ศ.............

ตรงกับวัน ฯ ค่ำ ปี...........................

๓. นามบิดา... นามมารดา..

๔. มีสัณฐาน.......................... สีเนื้อ................... ตำหนิ......................................

๕. วิทยฐานะ...

๖. มีอาชีพ...

๗. ปัจจุบันมีอายุ...............โดยปี มีภูมิลำเนาอยู่บ้านเลขที่......................................

จังหวัด...

๘. เป็นสุภาพชน มีความประพฤติดีประพฤติชอบ ไม่มีความประพฤติเสียหาย เช่นติดสุรา หรือยาเสพติดให้โทษเป็นต้น และไม่เป็นคนจรจัด ใช่หรือไม่ ?..............

๙. มีความรู้อ่านและเขียนหนังสือไทยได้ ใช่หรือไม่ ?..............

๑๐. ไม่เป็นผู้มีทิฏฐิวิบัติ ใช่หรือไม่ ?..............

๑๑. ไม่เป็นคนล้มละลาย หรือไม่มีหนี้สินผูกพัน ใช่หรือไม่ ?..............

๑๒. เป็นผู้ปราศจากบรรพชาโทษ และมีร่างกายสมบูรณ์ อาจบำเพ็ญสมณกิจได้ ไม่เป็นคนชราไร้ความสามารถหรือทุพพลภาพ หรือพิกลพิการ ใช่หรือไม่ ?..............

๑๓. มีสมณบริขารครบถ้วนและถูกต้องตามพระวินัย ใช่หรือไม่ ?..............

๑๔. เป็นผู้สามารถกล่าวคำขอบรรพชาอุปสมบทได้ด้วยตนเอง และถูกต้องไม่วิบัติ ใช่หรือไม่ ?..............

(ลักษณะคนต้องห้ามบรรพชาอุปสมบท)

๑๕. เป็นคนทำความผิดหลบหนีอาญาแผ่นดิน ใช่หรือไม่ ?...............

๑๖. เป็นคนหลบหนีราชการ ใช่หรือไม่ ?...............

๑๗. เป็นคนต้องหาในคดีอาญา ใช่หรือไม่ ?...............

๑๘. เป็นคนเคยถูกตัดสินจำคุกฐานเป็นผู้ร้ายสำคัญ ใช่หรือไม่ ?...............

๑๙. เป็นคนถูกห้ามอุปสมบทเด็ดขาดทางพระศาสนา ใช่หรือไม่ ?...............

๒๐. เป็นคนมีโรคติดต่ออันน่ารังเกียจ เช่นวัณโรคในระยะอันตราย
ใช่หรือไม่ ?...............

๒๑. เป็นคนมีอวัยวะพิการจนไม่สามารถปฏิบัติกิจพระศาสนาได้ ใช่หรือไม่ ?...............

(ลงชื่อ)..ผู้สมัครขอบรรพชาอุปสมบท

ใบรับรองผู้สมัครขอบรรพชาอุปสมบท[๑]

เขียนที่..

วันที่.......... เดือน.............................. พ.ศ...................

ข้าพเจ้า.................................... นามสกุล...

อายุ.........ปี อาชีพ................................ ตำแหน่งหน้าที่......................................

อยู่บ้านเลขที่.......................... หมู่ที่........ ตำบล...

อำเภอ... จังหวัด..

เกี่ยวข้องกับผู้สมัครขอบรรพชาอุปสมบท โดยเป็น...

ขอถวายคำรับรองไว้แด่...พระอุปัชฌายะ

และ[๒]...เจ้าอาวาสวัด.................................. ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ข้าพเจ้ารับรองว่า ตามรายการในใบสมัครขอบรรพชาอุปสมบทของ...........

....................................ข้างต้นนั้น เป็นความจริงทุกประการ.

ข้อ ๒ ถ้าปรากฏภายหลังว่า ตามรายการในใบสมัครขอบรรพชาอุปสมบทของ ....มิได้เป็นความจริงตามที่ข้าพเจ้ารับรองไว้ หรือเมื่อ ....ได้บรรพชาอุปสมบทแล้ว มิได้ปฏิบัติตามคำปฏิญญาด้วยประการใด ๆ ข้าพเจ้ายอมรับผิดในความเสียหายที่เกิดขึ้นทุกประการ

ข้าพเจ้าเข้าใจข้อความข้างต้นนี้ตลอดแล้ว จึงลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญต่อหน้าพยานข้างท้ายนี้.

(ลงชื่อ)..ผู้รับรอง

(ลงชื่อ)..พยาน

(ลงชื่อ)..พยาน

(๑) ถ้าบรรพชาเป็นสามเณรให้ขีดฆ่าคำว่า “อุปสมบท” ออกทุกแห่ง.

(๒) ถ้าพระอุปัชฌาย์กับเจ้าอาวาสเป็นรูปเดียวกัน ไม่ต้องกรอกรายการในช่องนี้ และทำเสนอเพียงชุดเดียว.

บุรพกิจสำหรับภิกษุใหม่

ทำพินทุกัปปะ

เป็นธรรมเนียมของภิกษุจะนุ่งห่มผ้าใหม่ ต้องทำจุดหรือแววกลมที่เอกเทศแห่งผ้า โดยมากที่ปากกบ ขนาดไม่เล็กกว่าหลังตัวเรือด ไม่ใหญ่กว่าแววตานกยูง ด้วยของ ๓ อย่าง คือ เขียวคราม ตม ของดำคล้ำ อย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อหมายให้จำได้หรือเพื่อทำให้เสียสี เรียกว่าทำพินทุกัปปะ ไม่ทำพินทุกัปปะก่อนนุ่งห่ม มีสิกขาบทปรับอาบัติปาจิตตีย์ เป็นธุระของพระอุปัชฌายะพระอาจารย์หรือภิกษุอื่น จะรีบสอนภิกษุใหม่ให้รู้จักวิธีทำพินทุกัปปะไว้ . เมื่อทำพึงถือเอาของ ๓ อย่างนั้นอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นต้นว่าดินสอดำ วาดเป็นจุดหรือแววกลมที่เอกเทศแห่งผ้าเป็นต้นว่าที่ปากกบ พึงเปล่งวาจาหรือผูกใจในขณะที่ทำอยู่ว่า “อิมํ พินฺทุกปฺปํ กโรมิ” แปลว่า “เราทำหมายจุด” ผ้าผืนหนึ่ง ทำคราวเดียวใช้นุ่งห่มแล้วซักย้อม แม้พินทุเลือนหายไป ไม่ต้องทำอีก.

อธิษฐาน

บริขารบางอย่างที่ทรงอนุญาตให้มีสำหรับตัวภิกษุ และห้ามไม่ให้เกินจำนวนหรือเกินวันที่กำหนดไว้ บริขารเช่นนี้ ภิกษุจะเอาไว้สำหรับตัว ต้องอธิษฐาน แปลว่าตั้งเอาไว้ ไม่ทำเช่นนั้นมีสิกขาบทปรับอาบัติปาจิตตีย์ที่ให้สละของนั้นเสีย บริขารที่ระบุชื่อให้อธิษฐานนั้น คือผ้าทาบเรียกสังฆาฏิ ผ้าห่มเรียกอุตตราสงค์ ผ้านุ่งเรียกอันตรวาสก รวมเข้าเป็นไตรจีวร อธิษฐานตามชื่ออย่างละผืน บาตรอธิษฐานได้ใบเดียว ผ้าปูนั่งเรียกนิสีทนะ อธิษฐานได้ผืนเดียว ผ้าปูนอนเรียกปัจจัตถรณะ ผ้าเช็ดหน้าเช็ดปากเรียกมุขปุณฉนะ ผ้าใช้เป็นบริขาร เช่นผ้ากรองน้ำ ถุงบาตร ย่าม ผ้าห่อของ เรียกบริขารโจละ ไม่มีจำกัดจำนวนตามแต่จะพอ เหล่านี้เป็นของทรงอนุญาตให้อธิษฐานเอาไว้ใช้ได้เนืองนิตย์ ผ้าปิดฝีหรือปิดแผลทรงอนุญาตให้อธิษฐานเอาไว้ใช้ในคราวอาพาธเป็นอย่างนั้นผืนหนึ่ง ผ้าอาบน้ำฝนทรงอนุญาตให้อธิษฐานเอาไว้ใช้ในฤดูฝน ๔ เดือนผืนหนึ่ง พ้นจากเขตแล้วต้องเลิกเสียทั้ง ๒ อย่าง. บริขารที่มีจำกัดประมาณ (ไม่ชัดแต่อันตรวาสก) อธิษฐานได้ผืนเดียว ที่ไม่จำกัดประมาณอธิษฐานได้หลายผืน.

คำอธิษฐานบริขารสิ่งเดียว แสดงสังฆาฏิเป็นตัวอย่าง ว่า “อิมํ สงฺฆาฏึ อธิฏฐามิ” แปลว่า “เราตั้งเอาไว้ซึ่งผ้าสังฆาฏิผืนนี้” หรือว่า “เราตั้งเอาไว้ซึ่งผ้าผืนนี้เป็นสังฆาฏิ”. อธิษฐานบริขารชื่ออื่น ยกบทว่า “สงฺฆาฏึ” เสีย เปลี่ยนตามชื่อดังนี้ :–

ผ้าอุตตราสงค์ (ผ้าห่ม) ว่า “อิมัง อุตฺตราสงฺคํ อธิฏฐามิ”

อันตรวาสก (ผ้านุ่ง) ว่า “อิมัง อนฺตรวาสกํ อธิฏฐามิ”

บาตร ว่า “อิมัง ปตฺตํ อธิฏฐามิ”

ผ้านิสีทนะ ว่า “อิมัง นิสีทนํ อธิฏฐามิ”

ผ้าปิดฝี ว่า “อิมัง กณฺฑุปฏิจฺฉาทึ อธิฏฐามิ”

ผ้าอาบน้ำฝน ว่า “อิมัง วสฺสิกสาฏิกํ อธิฏฐามิ”

ผ้าปูนอน ว่า “อิมัง ปจฺจตฺถรณํ อธิฏฐามิ”

ผ้าเช็ดหน้าเช็ดปาก ว่า “อิมัง มุขปุญฺฉนโจลํ อธิฏฐามิ”

ผ้าเป็นบริขาร ว่า “อิมัง ปริกฺขารโจลํ อธิฏฐามิ”

คำอธิษฐานผ้าหลายผืนควบกัน เช่นผ้าปูนอน ว่า “อิมานิ ปจฺจตฺถรณานิ อธิฏฐามิ” แปลว่า “เราตั้งเอาไว้ซึ่งผ้าปูนอนเหล่านี้” หรือว่า “เราตั้งเอาไว้ซึ่งผ้าเหล่านี้เป็นผ้าปูนอน”. อธิษฐานผ้าชื่ออื่น ยกบทว่า “ปจฺจตฺถรณานิ” เสีย เปลี่ยนไปตามชื่อผ้านั้น ๆ เช่น ผ้าเช็ดหน้าเช็ดปาก “อิมานิ มุขปุญฺฉนโจลานิ อธิฏฐามิ”. ผ้าเป็นบริขารว่า “อิมานิ ปริกฺขารโจลานิ อธิฏฐามิ”.

อธิษฐานมี ๒ คือ อธิษฐานด้วยกาย ๑ อธิษฐานด้วยวาจา ๑. อธิษฐานด้วยกายนั้น เอามือจับหรือลูบบริขารที่อธิษฐานนั้นเข้า ทำความผูกใจตามคำอธิษฐานข้างต้น. อธิษฐานด้วยวาจานั้นคือ ลั่นคำอธิษฐานนั้น ไม่ถูกของด้วยกายก็ได้ แจกออกไปเป็น ๒ อธิษฐานในหัตถบาส ๑ อธิษฐานนอกหัตถบาส ๑. ของอยู่ภายนอก ๒ ศอกคืบ หรือศอก ๑ ในระหว่าง พึงใช้อธิษฐานในหัตถบาส ลั่นวาจาตามแบบนั้น. ของอยู่ห่างพึงใช้อธิษฐาน นอกหัตถบาส ลั่นวาจาตามแบบนั้น เปลี่ยนแต่บทว่า “อิมํ” เป็น “เอตํ” เปลี่ยนบทว่า “อิมานิ” เป็น “เอตานิ” แปลว่า “นั่น”. แสดงผ้าบริขารเป็นตัวอย่าง ผืนเดียวว่า “เอตํ ปริกฺขาโรลํ อธิฏฐามิ” หลายผืนว่า “เอตานิ ปริกฺขารโจลานิ อธิฏฐามิ”.

เมื่อจะอธิษฐาน ถ้าบริขารที่กำหนดให้มีแต่สิ่งเดียว ของเดิมมีอยู่ เป็นแต่ต้องการจะเปลี่ยนใหม่ ต้องเลิกของเดิมเสียก่อน. ยกเลิกบริขารเดิมเสีย เรียกว่าปัจจุทธรณ์หรือถอนอธิษฐาน มีแบบวางไว้ แสดงสังฆาฏิเป็นตัวอย่างว่า “อิมํ สงฺฆาฏึ ปจฺจุทฺธรามิ” แปลว่า “เรายกเลิกผ้าสังฆาฏิผืนนี้” ยกเลิกบริขารอื่น พึงเปลี่ยนตามชื่อ. ถ้าเป็นบริขารที่จะใช้นุ่งห่ม ย้อมให้ได้สี และทำพินทุกัปปะตามแบบอันกล่าวแล้วก่อนจึงอธิษฐาน.

วิกัป

ผ้านอกจากของอธิษฐาน มีประมาณเพียงยาว ๘ นิ้ว กว้าง ๔ นิ้ว พอเป็นชิ้นใช้ประกอบเป็นจีวรได้ เรียกว่าอติเรกจีวร. ภิกษุมีเป็นสิทธิของตนได้เพียง ๑๐ วัน มีเกินกำหนดนั้นมีสิกขาบทปรับอาบัติปาจิตตีย์ที่ให้สละของนั้นเสีย ภิกษุปรารถนาจะเอาไว้ใช้นอกจากการอธิษฐาน พึงทำให้เป็นของ ๒ เจ้าของในระหว่างตนกับภิกษุอื่น เรียกว่าวิกัป. วิกัปแก่สามเณรท่านก็อนุญาต แต่ทำกันมาในระหว่างภิกษุด้วยกัน.

วิกัปมี ๒ คือวิกัปต่อหน้าและวิกัปลับหลัง. วิกัปต่อหน้านั้นคือ วิกัปต่อหน้าผู้รับในหัตถบาส, จีวรผืนเดียวว่า “อิมํ จีวรํ ตุยฺหํ วิกปฺเปมิ” แปลว่า “ข้าพเจ้าวิกัปจีวรผืนนี้แก่ท่าน”. จีวรหลายผืนว่า “อิมานิ จีวรานิ ตุยฺหํ วิกัปฺเปมิ” บาตรใบเดียวว่า “อิมํ ปตฺตํ ตุยฺหํ วิกัปฺเปมิ” บาตรหลายใบว่า “อิเม ปตฺเต ตุยฺหํ วิกปฺเปมิ” นอกหัตถบาสว่า “เอตํ” แทน “อิมํ”. ว่า “เอตานิ” แทน “อิมานิ” ว่า “เอเต” แทน “อิเม”. ถ้าวิกัปแก่ภิกษุผู้แก่กว่าใช้บทว่า “อายสฺมโต” แทน “ตุยฺหํ” ก็ควร. วิกัปลับหลังนั้น คือวิกัปให้สหธรรมิกรูปใดรูปหนึ่งผู้ไม่ได้อยู่เฉพาะหน้า ลั่นวาจาต่อหน้าสหธรรมิกรูปอื่นว่า “อิมํ จีวรํ อิตฺถนฺนามสฺส วิกปฺเปมิ”. แปลว่า “ข้าพเจ้าวิกัปจีวรผืนนี้แก่ผู้มีชื่อนี้”. ถ้าวิกัปแก่ภิกษุต่างว่าชื่ออุตตระพึงออกชื่อว่า “อุตฺตรสฺส ภิกฺขุโน” หรือ “อายสฺมโต อตฺตรสฺส” แทน “อิถนฺนามสฺส” โดยสมควรแก่ผู้รับแก่กว่าหรืออ่อนกว่า วิกัปจีวรหลายผืน วิกัปบาตรใบเดียวหลายใบ ในหัตถบาส นอกหัตถบาสของตน พึงเทียบตามแบบวิกัปต่อหน้า.

จีวรที่วิกัปไว้ จะบริโภค ต้องขอให้ผู้รับถอนก่อน ไม่ทำอย่างนั้นและบริโภคมีสิกขาบทปรับอาบัติปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่ทั้ง ๒ รูปนั้นคุ้นเคยกัน อาจถือวิสาสะกันได้ จึงเป็นธรรมเนียมว่า พึงวิกัปแก่ผู้คุ้นเคย แม้อย่างนั้นก็ยังใช้ถอนกันอยู่.

คำถอนในหัตถบาส จีวรผืนเดียว ผู้ถอนแก่กว่าว่า “อิมํ จีวรํ มยฺหํ สนฺตกํ ปริภุญฺช วา วิสชฺเชหิ วา ยถาปจฺจยํ วา กโรหิ”. ผู้ถอนอ่อนกว่าว่า “อิมํ จีวรํ มยฺหํ สนฺตกํ ปริภุญฺชถ วา วิสชฺเชถ วา ยถาปจฺจยํ วา กโรถ”. ความเดียวกัน เป็นแต่ใช้แสดงเคารพ แปลว่า “จีวรผืนนี้ของข้าพเจ้า ท่านจงใช้สอยก็ตาม จงสละก็ตาม จงทำตามปัจจัยก็ตาม”. คำที่จะพึงใช้ เปลี่ยนแปลงไปตามชื่อของก็ดี ตามจำนวนของก็ดี ตามฐานะที่ของตั้งอยู่ก็ดี พึงเทียบเคียงกับคำวิกัป. คำถอนจีวรหลายผืน ผู้ถอนแก่กว่าว่า “อิมานิ จีวรานิ มยฺหํ สนฺตกานิ ปริภุญฺช วา วิสชฺเชหิ วา ยถาปจฺจยํ วา กโรหิ”. ผู้ถอนอ่อนกว่าว่า “อิมานิ จีวรานิ มยฺหํ สนฺตกานิ ปริภุญฺชถ วา วิสชฺเชถ วา ยถาปจฺจยํ วา กโรถ”. ถ้าถอนนอกหัตถบาส พึงเปลี่ยน “เอตํ” แทน “อิมํ” “เอตานิ” แทน “อิมานิ” นอกนั้นคงว่าอย่างเดียวกันกับถอนในหัตถบาส จีวรที่ถอนแล้ว พึงถือเป็นของ ๒ เจ้าของบริโภค. แต่เมื่อจะใช้เป็นผ้าอธิษฐาน พึงบอกขอหรือถือวิสาสะเอาเป็นสิทธิของตนก่อนแล้วจึงทำ. บาตรที่วิกัปแล้ว ไม่มีกำหนดให้ถอนก่อนจึงบริโภค พึงใช้เป็นของวิกัปเถิด แต่เมื่อจะอธิษฐาน พึงให้ถอนแล้วถือเอาเป็นสิทธิของตนก่อน.

วิธีแสดงอาบัติ

ภิกษุทุกรูป ต้องอยู่ใต้พระพุทธบัญญัติ และต้องประพฤติตามธรรมเนียมของภิกษุ. การล่วงละเมิดมีโทษอยู่เหนือตน เรียกว่า อาบัติ. อาบัตินั้นโดยต้นเค้าเป็น ๒, อาบัติที่แก้ไขไม่ได้ เรียกว่า อเตกิจฉาบัติ ๑ อาบัติที่ยังแก้ไขได้ เรียก สเตกิจฉาบัติ ๑. อย่างแรกเรียกโดยชื่อว่า ปาราชิก ต้องเข้าแล้ว เป็นขาดจากภิกษุภาพ ไม่มีสังวาสกับสงฆ์อีก ต้องออกจากหมู่ อุปสมบทอีกไม่ขึ้น. อย่างหลังแจกออกไปเป็น ๒ ที่หนักเรียก ครุกาบัติ เป็นอย่างเดียวกันโดยชื่อว่า สังฆาทิเสส มีวิธีปลดเปลื้องสำเร็จด้วยสงฆ์. ที่เบาเรียก ลหุกาบัติ ต่างโดยชื่อว่า ถุลลัจจัย ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนียะ ทุกกฎ ทุพภาษิต เบากว่ากันลงมาโดยลำดับ มีวิธีปลดเปลื้องด้วยการแสดงคือเปิดเผยแก่ภิกษุอื่นแม้เพียงรูปเดียวก็ได้.

ภิกษุผู้จะแสดงลหุกาบัติ พึงเข้าไปหาภิกษุรูปหนึ่งแล้ว ห่มผ้าเฉวียงบ่า (ครองดอง) นั่งคุกเข่าประณมมือ อาบัติตัวเดียวกล่าวว่า “อหํ ภนฺเต....อาปตฺตึ อาปนฺโน ตํ ปฏิเทเสมิ” แปลว่า “ข้าพเจ้าต้องอาบัติแล้วเจ้าข้า ข้าพเจ้าแสดงอาบัตินั้น”. ในที่ลงจุดไว้นั้นสำหรับออกชื่ออาบัติ.... ดังต่อไปนี้ :–

ถุลฺลจฺจยํ	สำหรับอาบัติ	ถุลลัจจัย
นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํ	”	ปาจิตตีย์ที่ให้สละของ
ปาจิตฺติยํ	”	ปาจิตตีย์ล้วน
ทุกฺกฏํ	”	ทุกกฎ
ทุพฺภาสิตํ	”	ทุพภาษิต

ตัวอย่าง “อหํ ภนฺเต ปาจิตฺติยํ อาปตฺตึ อาปนฺโน ตํ ปฏิเทเสมิ”. อาบัติปาฏิเทสนียะ มีวิธีแสดงมาในบาลีโดยเฉพาะ และห่างจากการต้อง จักไม่กล่าวถึง.

ผู้รับพึงว่า “ปสฺสสิ อาวุโส” “เธอเห็นหรือ”.

ผู้แสดงพึงว่า “อาม ภนฺเต ปสฺสามิ” “ขอรับเจ้าข้า ข้าพเจ้าเห็น”.

ผู้รับพึงว่า “อายตึ อาวุโส สํวเรยฺยาสิ” “เธอพึงระวังต่อไป”.

ผู้แสดงว่า “สาธุ สุฏฺฐุ ภนฺเต สํวริสฺสามิ” “ดีละเจ้าข้า ข้าพเจ้าจักสำรวมด้วยดี”.

ถ้าผู้แสดงแก่กว่า พึงว่า “อาวุโส” แทน “ภนฺเต” . ผู้รับอ่อนกว่า พึงว่า “ปสฺสถ ภนฺเต” “อายตึ ภนฺเต สํวเรยฺยาถ” ความแปลอย่างเดียวกัน เปลี่ยนแต่โวหารโดยฐานเป็นผู้ใหญ่ผู้น้อย.

อาบัติที่ต้องอย่างเดียวกัน เช่น อติเรกจีวรหลายผืนล่วง ๑๐ วันเป็นนิสสัคคิย–ปาจิตตีย์เฉพาะผืน เรียกว่าอาบัติมีวัตถุเดียวกัน มีชื่อเดียวกัน ประมวลแสดงในคราวเดียวกันได้ ใช้บท “สมฺพหุลา” แปลว่า “มากหลาย” ว่าดังนี้ “อหํ ภนฺเต สมฺพหุลา...... อาปตฺติโย อาปนฺโน ตา ปฏิเทเสมิ”. ที่ลงจุดไว้นั้นสำหรับออกชื่ออาบัติดังต่อไปนี้ :–

ถุลฺลจฺจยาโย	สำหรับอาบัติ	ถุลลัจจัย
นิสฺสคฺคิยาโย ปาจิตฺติยาโย	”	ปาจิตตีย์ที่ให้สละของ
ปาจิตฺติยาโย	”	ปาจิตตีย์ล้วน
ทุกฺกฏาโย	”	ทุกกฎ
ทุพฺภาสิตาโย	”	ทุพภาษิต

ตัวอย่าง “อหํ ภนฺเต สมฺพหุลา นิสฺสคฺคิยาโย ปาจิตฺติยาโย อาปตฺติโย อาปนฺโน ตา ปฏิเทเสมิ”. อาบัติเฉพาะ ๑ ตัว ใช้ “เอกํ” แปลว่า “๑” ๒ ตัว ใช้ “เทว” แปลว่า “๒” แทน “สมฺพหุลา” ตั้งแต่ ๓ ตัวขึ้นไปจึงใช้ “สมฺพหุลา”.

อาบัติชื่อเดียวกัน แต่ต่างเรื่อง เช่น ต้องอาบัติทุกกฎ เพราะไม่สำรวมจักษุก็มี เพราะไม่เป็นไข้กั้นร่มเข้าบ้านก็มี เพราะนั่งเบาะภายในยัดนุ่นก็มี เช่นนี้เรียกว่าวัตถุต่างกัน ประมวลแสดงด้วยกันได้ ใช้บทว่า “นานาวตฺถุกาโย” แปลว่า “มีวัตถุต่างกัน” ว่าดังนี้ “อหํ ภนฺเต สมฺพหุลา นานาวตฺถุกาโย.....อาปตฺติโย อาปนฺโน ตา ปฏิเทเสมิ”. พึงออกชื่ออาบัติในที่จุดไว้ ใช้ชื่อในแบบอาบัติมาก วัตถุเดียวกัน. ถ้าล่วง ๒ เรื่องจำนวนอาบัติก็ ๒ ตัว ใช้ เทว นานาวตฺถุกาโย” จำนวนอาบัติมากกว่า ๒ ใช้ “สมฺพหุลา นานาวตฺถุกาโย” เหมือนกัน.

รวมความว่า วิธีแสดงอาบัติ ๓ อย่าง คือ แสดงอาบัติตัวเดียว วัตถุอย่างเดียว ๑ แสดงอาบัติหลายตัว วัตถุเดียวกันอย่าง ๑ แสดงอาบัติหลายตัว ต่างวัตถุกันอย่าง ๑.

วิธีแสดงอาบัติตัวเดียว วัตถุเดียว ดังนี้ :–

อาบัติถุลลัจจัย ว่า “อหํ ภนฺเต เอกํ ถุลฺลจฺจยํ อาปตฺตึ อาปนฺโน ตํ ปฏิเทเสมิ”.

อาบัตินิสสัคคีย์ ว่า “อหํ ภนฺเต เอกํ นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํ อาปตฺตึ อาปนฺโน ตํ ปฏิเทเสมิ”.

อาบัติปาจิตตีย์ ว่า “อหํ ภนฺเต เอกํ ปาจิตฺติยํ อาปตฺตึ อาปนฺโน ตํ ปฏิเทเสมิ”.

อาบัติทุกกฎ ว่า “อหํ ภนฺเต เอกํ ทุกฺกฏํ อาปตฺตึ อาปนฺโน ตํ ปฏิเทเสมิ”.

อาบัติทุพภาษิต ว่า “อหํ ภนฺเต เอกํ ทุพฺภาสิตํ อาปตฺตึ อาปนฺโน ตํ ปฏิเทเสมิ”.

วิธีแสดงอาบัติหลายตัว วัตถุเดียวกัน ดังนี้ :–

อาบัติถุลลัจจัย ว่า “อหํ ภนฺเต สมฺพหุลา ถุลฺลจฺจยาโย อาปตฺติโย อาปนฺโน ตา ปฏิเทเสมิ”.

อาบัตินิสสัคคิยปาจิตตีย์ ว่า “อหํ ภนฺเต สมฺพหุลา นิสฺสคฺคิยาโย ปาจิตฺติยาโย อาปตฺติโย อาปนฺโน ตา ปฏิเทเสมิ”.

อาบัติปาจิตตีย์ ว่า “อหํ ภนฺเต สมฺพหุลา ปาจิตฺติยาโย อาปตฺติโย อาปนฺโน ตา ปฏิเทเสมิ”.

อาบัติทุกกฎ ว่า “อหํ ภนฺเต สมฺพหุลา ทุกฺกฏาโย อาปตฺติโย อาปนฺโน ตา ปฏิเทเสมิ”.

อาบัติทุพภาษิต ว่า “อหํ ภนฺเต สมฺพหุลา ทุพฺภาสิตาโย อาปตฺติโย อาปนฺโน ตา ปฏิเทเสมิ”.

วิธีแสดงอาบัติหลายตัว ต่างวัตถุกัน ดังนี้ :–

อาบัติถุลลัจจัย ว่า “อหํ ภนฺเต สมฺพหุลา นานาวตฺถุกาโย ถุลฺลจฺจยาโย อาปตฺติโย อาปนฺโน ตา ปฏิเทเสมิ”.

อาบัตินิสสัคคิยปาจิตตีย์ ว่า “อหํ ภนฺเต สมฺพหุลา นานาวตฺถุกาโย นิสฺสคฺคิยาโย ปาจิตฺติยาโย อาปตฺติโย อาปนฺโน ตา ปฏิเทเสมิ”.

อาบัติปาจิตตีย์ ว่า “อหํ ภนฺเต สมฺพหุลา นานาวตฺถุกาโย ปาจิตฺติยาโย อาปตฺติโย อาปนฺโน ตา ปฏิเทเสมิ”.

อาบัติทุกกฎ ว่า “อหํ ภนฺเต สมฺพหุลา นานาวตฺถุกาโย ทุกฺกฏาโย อาปตฺติโย อาปนฺโน ตา ปฏิเทเสมิ”.

อาบัติทุกกฎ ต้องเพราะพูดล้อกันอย่างเดียว แม้วัตถุที่ยกขึ้นกล่าวล้อต่อกัน ท่านว่ากำเนิดเป็นอย่างเดียวกัน ไม่มีต่างวัตถุ ใช้แสดงอย่างแบบอาบัติมากวัตถุเดียวกัน.

อาบัติวัตถุเดียวกัน ภิกษุต้องเหมือนกัน เช่นมีอติเรกจีวรล่วง ๑๐ วันด้วยกัน เรียกว่าสภาคาบัติ แปลว่า อาบัติมีส่วนเสมอกัน ห้ามไม่ให้แสดง ห้ามไม่ให้รับ (ในสำนักภิกษุผู้ต้องอาบัติอย่างเดียวกัน) ให้แสดงในสำนักภิกษุอื่น มีปรับอาบัติทุกกฎแก่ผู้ละเมิด เพราะอย่างนั้น เมื่อจะแสดงอาบัติแก่ภิกษุใด พึงบอกวัตถุแห่งอาบัติที่ตนต้องแก่ภิกษุนั้นก่อน ต่อไม่พ้องกันจึงแสดง.

อาบัตินั้น ท่านได้แสดงโดยควรแก่ชื่อแห่งวัตถุ แก่จำนวนแสดงผิดชื่อใช้ไม่ได้ ผิดวัตถุและผิดจำนวน ข้างมากแสดงเป็นน้อย ใช้ไม่ได้ ข้างน้อยพลั้งเป็นมาก เช่นอาบัติตัวเดียวหรือ ๒ ตัว แสดงว่า “สมฺพหุลา” วัตถุเดียวแสดงว่า “นานาวตฺถุกาโย” ใช้ได้ อาบัติต่างชื่อห้ามไม่ให้ประมวลแสดงในคราวเดียวกัน.

ถึงวันอุโบสถ จะเข้าที่ชุมนุมสงฆ์ฟังพระปาฏิโมกข์ พึงแสดงอาบัติ ทำตนให้บริสุทธิ์ไว้ก่อน.

วิธีปัจจเวกขณจตุปัจจัย

จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และเภสัช เป็นของจำเป็นของภิกษุ แต่ละอย่าง ๆ เรียกว่าปัจจัย แปลว่า ของสำหรับอาศัยเป็นไป รวมเรียกตามจำนวนว่าจตุปัจจัย แปลว่า ปัจจัย ๔. เป็นธรรมเนียมของภิกษุ จะเสพจตุปัจจัย มุ่งประโยชน์เป็นที่ตั้ง ไม่มุ่งความสวย ความอร่อย เป็นต้น ได้ของอันพึงใจ ให้รู้จักข่มจิตไม่ให้ติดข้อง ได้ของไม่พึงใจ ให้รู้จักปลอบจิตไม่ให้แหนงหน่าย อนึ่ง ความมีสติ คือเมื่อทำอะไรอาจนึกได้ก่อน ทำแล้วจำไว้ได้ เป็นธรรมเนียมของภิกษุ สมควรที่ภิกษุจะหัดทำให้ไพบูลย์ เมื่อเสพปัจจัยนั้น ๆ ทั้ง ๔ อย่าง ดังต่อไปนี้ :–

ปฏิสงฺขา โยนิโส จีวรํ ปฏิเสวามิ, (เราพิจารณาโดยแยบคายแล้วเสพจีวร), **ยาวเทว สีตสฺส ปฏิฆาตาย, อุณหสฺส ปฏิฆาตาย, ฑํสมกตวาตาปสิรีึสปสมฺผสฺสานํ ปฏิฆาตาย,** (เพียงเพื่อบำบัดหนาว, เพื่อบำบัดร้อน, เพื่อบำบัดสัมผัสเหลือบ ยุง ลม แดด สัตว์เสือกคลานทั้งหลาย), **ยาวเทว หิริโกปินปฏิจฺฉาทนตฺถํ.** (เพียงเพื่อปกปิดอวัยวะที่ยั่วความอาย).

ปฏิสงฺขา โยนิโส ปิณฑปาตํ ปฏิเสวามิ, (เราพิจารณาโดยแยบคายแล้วเสพบิณฑบาต), **เนว ทวาย น มทาย น มณฺฑนาย น วิภูสนาย,** (ไม่เพื่อเล่น ไม่เพื่อเมา ไม่เพื่อสดใส ไม่เพื่อเปล่งปลั่ง), **ยาวเทว อิมสฺส กายสฺส ฐิติยา ยาปนาย วิหึสุปรติยา พฺรหฺมจริยานุคฺคหาย,** (เพียงเพื่อตั้งอยู่แห่งกายนี้ เพื่อให้ชีวิตเป็นไป เพื่อระงับความลำบาก เพื่อนุเคราะห์พรหมจรรย์). **อิติ ปุราณญฺจ เวทนํ ปฏิหงฺขามิ นวญฺจ เวทนํ น อุปฺปาเทสฺสามิ, ยาตฺรา จ เม ภวิสฺสติ อนวชฺชตา จ ผาสุวิหาโร จาติ.** (ด้วยคิดว่าเราย่อมระงับเวทนาเก่าเสียได้ด้วย จักไม่ยังเวทนาใหม่ให้เกิดขึ้นได้ด้วย, ความแป็นไป ความหาโทษมิได้ ความอยู่ผาสุกของเรา จักมีด้วยเพราะอย่างนี้).

ปฏิสงฺขา โยนิโส เสนาสนํ ปฏิเสวามิ. (เราพิจารณาโดยแยบคายแล้วเสพเสนาสนะ), **ยาวเทว สีตสฺส ปฏิฆาตาย อุณฺหสฺส ปฏิฆาตาย ฑํสมกสวาตาตปสิรีึสปสมฺผสฺสานํ ปฏิฆาตาย.** (เพียงเพื่อบำบัดหนาว, เพื่อบำบัดร้อน, เพื่อบำบัดสัมผัสเหลือบ ยุง ลม แดด สัตว์เสือกคลานทั้งหลาย), **ยาวเทว อุตุปริสฺสยวิโนทนํ ปฏิสลฺลานารามตฺถํ.** (เพียงเพื่อบรรเทาอันตรายแต่ฤดูเสียและชอบในอันหลีกเร้น).

ปฏิสงฺขา โยนิโส คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารํ ปฏิเสวามิ, (เราพิจารณาโดยแยบคายเสพยาปรุงเป็นปัจจัยสำหรับคนไข้), **ยาวเทว อุปฺปนฺนานํ เวยฺยาพาธิกานํ เวทนานํ ปฏิฆาตาย, อพฺยาปชฺฌปรมตาย.** (เพียงเพื่อบำบัดเวทนา มีอาพาธต่าง ๆ เป็นมูล อันเกิดขึ้นแล้ว, เพื่อเป็นผู้หาความลำบากมิได้ เป็นอย่างยิ่ง).

นี้ เรียกตังขณิกปัจจเวกขณะ แปลว่า แบบสำหรับพิจารณาในขณะนั้น ท่านวางไว้เพ่งประโยชน์ทั่วไป มุ่งประโยชน์อย่างใดนึกเพียงอย่างนั้น ก็ได้ เช่นห่มจีวรเพื่อกันหนาว พึงนึกว่า “จีวรํ ปฏิเสวามิ ยาวเทว สีตสฺส” “เราเสพจีวรเพียงเพื่อบำบัดหนาว”. อันจะพิจารณาให้สำเร็จประโยชน์ พึงนึกถือเอาความเป็นสำคัญ ดีกว่านึกคำมคธแต่ไม่เข้าใจความ. ในที่นี้ลงคำมคธไว้เพื่อจะรักษาอรรถรสให้คง ลำพังคำไทยอาจค่อยกลายไปก็ได้ บางทีพระโบราณาจารย์ดำริเห็นเช่นนี้เหมือนกันกระมัง จึงวางแบบไว้ในภาษามคธ

ในขณะบริโภคไม่ได้ทำสติ ท่านสอนให้หวนนึกเมื่อภายหลังในวันนั้น ท่านวางแบบไว้ ดังต่อไปนี้ :–

อชฺชมย อปจฺจเวกฺขิตฺวา ยํ จีวรํ ปริภุตฺตํ, (จีวรใด อันเราไม่ได้พิจารณาแล้ว บริโภคแล้ว ในวันนี้). **ตํ ยาวเทว สีตสฺส ปฏิฆาตาย, อุณฺหสฺส ปฏิฆาตาย ฑํสมกสวาตาตปสิรึสปสมฺผสฺสานํ ปฏิฆาตาย,** (จีวรนั้น เราบริโภคแล้วเพียงเพื่อบำบัดหนาว, เพื่อบำบัดร้อน, เพื่อบำบัดสัมผัส เหลือบ ยุง ลม แดด สัตว์เสือกคลานทั้งหลาย), **ยาวเทว หิริโกปิน ปฏิจฺฉาทนตฺถํ.** (เพียงเพื่อปกปิดอวัยวะที่ยั่วความอาย).

อชฺช มยา อปจฺจเวกฺขิตฺวา โย ปิณฺฑปาโต ปริภุตฺโต, (บิณฑบาตใด อันเราไม่ได้พิจารณาแล้ว บริโภคแล้ว ในวันนี้), **โส เนว ทวาย น มทาย น มณฺฑนาย น วิภูสนาย,** (บิณฑบาตนั้น อันเราบริโภคแล้ว ไม่เพื่อเล่น ไม่เพื่อเมา ไม่เพื่อสดใส ไม่เพื่อเปล่งปลั่ง), **ยาวเทว อิมสฺส กายสฺส ฐิติยา ยาปนาย วิหึสุปรติยา พฺรหฺมจริยา–นุคฺคหาย,** (เพียงเพื่อตั้งอยู่แห่งกายนี้ เพื่อให้ชีวิตเป็นไป เพื่อระงับความลำบาก เพื่ออนุเคราะห์พรหมจรรย์), **อิติ ปุราณญฺจ เวทนํ ปฏิหงฺขามิ นวญฺจ เวทนํ น อุปฺปาเทสฺสามิ ยาตฺรา จ เม ภวิสฺสติ อนวชฺชตา จ ผาสุวิหาโร จาติ.** (ด้วยคิดว่าเราย่อมระงับเวทนาเก่าเสียได้ด้วย จักไม่ยังเวทนาใหม่ให้เกิดขึ้นได้ด้วย, ความเป็นไป ความหาโทษมิได้ ความอยู่ผาสุกของเรา จักมีด้วยเพราะอย่างนี้).

อชฺช มยา อปจฺจเวกฺขิตฺวา ยํ เสนาสนํ ปริภุตฺตํ, (เสนาสนะใด อันเราไม่ได้พิจารณาแล้ว บริโภคแล้ว ในวันนี้), **ตํ ยาวเทว สีตสฺส ปฏิฆาตาย, อุณฺหสฺส ปฏิฆาตาย, ฑํสมกสวาตาตปสิรึ สปสมฺผสฺสานํ ปฏิฆาตาย,** (เสนาสนะนั้น อันเราบริโภคแล้ว เพียงเพื่อบำบัดหนาว, เพื่อบำบัดร้อน, เพื่อบำบัดสัมผัส เหลือบ ยุง ลม แดด สัตว์เสือกคลานทั้งหลาย, **ยาวเทว อุตุปริสฺสยวิโนทนํ ปฏิสลฺลานารามตฺถํ.** (เพียงเพื่อบรรเทาอันตรายแต่ฤดูเสีย และชอบในอันหลีกเร้น).

อชฺช มยา อปจฺจเวกฺขิตฺวา โย คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาโร ปริภุตฺโต, (ยาปรุงเป็นปัจจัยสำหรับคนไข้ใด อันเรามิได้พิจารณาแล้ว บริโภคแล้ว ในวันนี้), **โส ยาวเทว อุปฺปนฺนานํ เวยฺยาพาธิกานํ เวทนานํ ปฏิฆาตาย อพฺยาปชฺชปรมตาย.** (ยาปรุง....นั้นเราบริโภคแล้ว เพื่อบำบัดเวทนา มีอาพาธต่าง ๆ เป็นมูล อันเกิดขึ้นแล้ว เพื่อเป็นผู้หาความลำบากมิได้ เป็นอย่างยิ่ง).

นี้ เรียกอตีตปัจจเวกขณะ แปลว่า แบบสำหรับพิจารณาในเวลาล่วงแล้ว ท่านวางไว้สำหรับนึกเตือนสติ.

อารักขกัมมัฏฐาน

จิตตภาวนา คือการอบรมจิต เป็นกิจสำหรับภิกษุอย่างหนึ่ง ท่านจึงวางแบบไว้สำหรับนึก เรียกกัมมัฏฐาน แปลว่าฐานของการมีประเภทต่าง ๆ เหมาะแก่การรักษาจิต เหมือนมียาชนิดต่าง ๆ เหมาะแก่การรักษากายให้หายโรค. ในที่นี้ จะแสดงเฉพาะอารักขกัมมัฏฐาน แจกออกเป็น ๔ คือ

พุทธานุสสติ ระลึกถึงคุณพระพุทธเจ้า ๑

เมตตา แผ่ไมตรี ๑

อสุภ พิจารณากายเป็นของไม่งาม ๑

มรณัสสติ ระลึกถึงความตาย ๑.

พุทธานุสสติ มีบทสำหรับนึกโดยย่อว่า "อรหํ" หมายความว่า ผู้บริสุทธิ์จากกิเลสและบาปกรรม ๑ "พุทโธ" หมายความว่าผู้รู้บ้าง ว่าผู้ตื่น คือไม่หลงงมงายที่เปรียบด้วยนอนหลับบ้าง ว่าผู้บาน คือเต็มไม่บกพร่องบ้าง มีบทสำหรับนึกโดยพิสดาร ว่า :–

อิติปิ โส ภควา, (แม้เพราะอย่างนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น) อรหํ (เป็นพระอรหันต์) สมฺมาสมฺพุทฺโธ, (เป็นผู้ตรัสรู้ถูกถ้วนแล้ว) วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน (ทรงประกอบด้วยวิชชา (๓–๘) และจรณะ (๑๕) สุคโต (เสด็จไปดีแล้ว) โลกวิทู (เป็นผู้รู้จักโลก) อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ (เป็นสารถีฝึกคนที่ควรฝึก ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า) สตฺถา เทวมนุสฺสานํ (เป็นครูของเทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย) พุทฺโธ (เป็นผู้รู้แล้ว (ตื่นแล้ว) ภควา. (เป็นผู้มีโชค).

ดูเหมือนบทเหล่านี้ ท่านตั้งไว้เป็นกระทู้ให้คิดหาความเข้าใจเอาเอง ในเมื่อได้ฟังพุทธประวัติมาแล้ว.

เมตตา ได้แก่ ปรารถนาความสุขความเจริญแก่ผู้อื่น มีบทสำหรับนึกไม่เจาะตัวว่า "สพฺเพ สตฺตา อเวรา อพฺยาปชฺฌา อนีฆา สุขี อตฺตานํ ปริหรนฺตุ" แปลว่า "สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง หาเวรมิได้ หาความลำบากมิได้ หาทุกข์มิได้ มีสุข รักษาตนเถิด".

แผ่เมตตาไม่เจาะตัวอย่างนี้ สำหรับอบรมจิตให้รักใคร่คนทั้งหมู่ อย่างที่เรียกว่ารักชาติ แต่ในพระศาสนานิยมการแผ่โดยไม่จำกัดประมาณ.

เมื่อเห็นเขาได้ทุกข์ พึงทำความสงสาร ปรารถนาช่วยปลดเปลื้อง นี้กรุณา มีบทสำหรับนึกว่า “ทุกฺขา ปมุจฺจนฺตุ” แปลว่า “พ้นจากทุกข์เถิด”.

เมื่อเห็นเขาได้ดี พึงทำใจให้พลอยยินดีตาม นี้มุทิตา มีบทสำหรับนึกว่า “มา ลทฺธสมฺปตฺติโต วิคจฺฉนฺตุ” แปลว่า “ขออย่าไปปราศจากสมบัติอันได้แล้ว”.

เมื่อพลอยยินดีด้วยข้างหนึ่ง จะต้องยินดีเพราะความวิบัติของอีกข้างหนึ่ง พึงทำใจให้เป็นกลาง นี้อุเบกขา มีบทสำหรับนึกว่า “กมฺมสฺสกา กมฺมทายาทา กมฺมโยนี กมฺมพนฺธู กมฺมปฏิสรณา, ยํ กมฺมํ กริสฺสนฺติ กลฺยาณํ วา ปาปกํ วา ตสฺส ทายาทา ภวิสฺสนฺติ” แปลว่า “เขามีกรรมเป็นของตน เป็นผู้รับผลของกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย, เขาทำกรรมใดไว้ ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม จักเป็นผู้รับผลแห่งกรรมนั่น”.

อสุภ นั้นมีตจปัญจกะเป็นบทสำหรับนึกโดยย่อว่า “เกสา, โลมา, นขา ทนฺตา, ตโจ. ตโจ, ทนฺตา, นขา, โลมา, เกสา”. แปลว่า “ผมทั้งหลาย, ขนทั้งหลาย, เล็บทั้งหลาย, หนัง. หนัง, ฟันทั้งหลาย, เล็บทั้งหลาย, ขนทั้งหลาย, ผมทั้งหลาย”. ในเวลานึก พึงน้อมใจให้เห็นเป็นของไม่งาม โสโครก น่าเกลียด ทั้งโดยสี สัณฐาน กลิ่น ที่เกิด ที่อยู่.

มรณัสสติ นั้นมีบทสำหรับนึกว่า “มรณธมฺโมมฺหิ มรณํ อนตีโต” แปลว่า “เรามีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้”. พึงนึกให้ถูกทาง นึกแล้วอย่าทำใจฝ่อ นึกแล้วพึงรีบทำกิจที่ควรให้เสร็จ ด้วยไม่ไว้ใจความตาย.

นมัสการพระ

อันภิกษุควรเป็นผู้เคารพในพระพุทธเจ้าผู้พระศาสดา ในพระธรรมวินัยคำสั่งสอนของท่าน และในพระสงฆ์ผู้รักษาธรรมวินัยสืบกันมา ๓ รัตนะนี้เป็นหลักสำคัญในพระพุทธศาสนา ความเจริญของเธอ ย่อมมีความเคารพใน ๓ รัตนะนี้เป็นมูล เพราะอย่างนั้น ท่านจึงตั้งธรรมเนียมนมัสการพระรัตนตรัยเช้าค่ำประจำไว้ เรียกกันมาว่า ทำวัตร เนื่องมาจากทำกิจอุปัฏฐาก มีคำสวดวางไว้เป็นแบบ.

ทำวัตรเช้า

เมื่อพระเถระยกเครื่องที่สักการะขึ้นบูชา ทุกรูปพึงเข้ายืนหรือนั่งคุกเข่า (ตามโอกาสที่สมควรอย่างไร ทำอย่างไรพึงทำเหมือนกัน) ครั้นบูชาเสร็จแล้ว พึงนั่งคุกเข่าพร้อมกัน พระเถระพึงกล่าวคำอภิวาทนำให้สงฆ์ว่าตามดังนี้ :–

อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ ภควา, พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงเป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ถูกถ้วนแล้ว, **พุทฺธํ ภควนฺตํ อภิวาเทมิ.** ข้าพระเจ้าอภิวาท ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้ตรัสรู้ดีแล้ว, (พึงกราบลงหนหนึ่ง)

สฺวากขาโต ภควตา ธมฺโม พระธรรม อันพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสดีแล้ว, **ธมฺมํ นมสฺสามิ.** ข้าพระเจ้านมัสการ ซึ่งพระธรรม. (พึงกราบลงหนหนึ่ง)

สุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า ปฏิบัติดีแล้ว, **สงฺฆํ นมามิ.** ข้าพระเจ้านอบน้อม ซึ่งพระสงฆ์. (พึงกราบลงหนหนึ่ง)

(หัวหน้าว่าบูชา)

ยมมฺห โข มยํ ภควนฺตํ สรณํ คตา เราเป็นผู้ถึงพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใดเป็นสรณะ **โย โน ภควา สตฺถา** พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใด เป็นศาสดาของเรา **ยสฺส จ มยํ ภควโต ธมฺมํ โรเจม** และเราย่อมชอบใจธรรมของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใด **อิเมหิ สกฺกาเรหิ ตํ ภควนฺตํ สธมฺมํ สสงฺฆํ อภิปูชยาม.** เราตั้งใจบูชา ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น พร้อมทั้งพระธรรม พร้อมทั้งพระสงฆ์ ด้วยสักการะเหล่านี้.

(หัวหน้านำ) **หนฺท มยํ พุทฺธสฺส ภควโต ปุพฺพภาคนมการํ กโรม เส.** เชิญเถิดเราจงทำการนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าก่อน.

คำนมัสการ

(ว่าพร้อมกัน)

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส (๓ หน) ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาค อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์นั้น.

พุทฺธาภิถุติ

คำสรรเสริญพระพุทธเจ้า

(หัวหน้านำ)

หนฺท มยํ พุทฺธาภิถุตึ กโรม เส. เชิญเถิด เราจงทำการสรรเสริญพระพุทธเจ้า.

(ว่าพร้อมกัน)

โย โส ตถาคโต พระตถาคตเจ้า พระองค์ใดนั้น

อรหํ เป็นพระอรหันต์

สมฺมาสมฺพุทฺโธ เป็นผู้ตรัสรู้ถูกถ้วนแล้ว

วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน ทรงประกอบด้วยวิชชา (๓–๘) และจรณะ (๑๕)

สุคโต เสด็จไปดีแล้ว

โลกวิทู, เป็นผู้รู้จักโลก

อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ เป็นสารถีฝึกคนที่ควรฝึก ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า

สตฺถา เทวมนุสฺสานํ เป็นครูสอนของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

พุทฺโธ เป็นผู้รู้แล้ว

ภควา เป็นผู้มีโชค

โย อิมํ โลกํ สเทวกํ สมารกํ สพฺรหฺมกํ, สสฺสมณพฺราหฺมณึ ปชํ สเทวมนุสฺสํ สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทสิ, พระตถาคตเจ้า พระองค์ใด ทรงรู้ยิ่งเองทำให้แจ้งชัดแล้ว จึงทรงยังโลกนี้กับทั้งเทวโลก ทั้งมารโลก ทั้งพรหมโลก และหมู่สัตว์ กับทั้งสมณพราหมณ์ ทั้งสมมติเทพและมวลมนุษย์ให้รู้ทั่วกัน

โย พระองค์ใด

ธมฺมํ เทเสสิ ทรงแสดงซึ่งธรรม

อาทิกลฺยาณํ ไพเราะในเบื้องต้น

มชฺเฌกลฺยาณํ ไพเราะในท่ามกลาง

ปริโยสานกลฺยาณํ ไพเราะในที่สุด

สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ พร้อมทั้งเนื้อความ พร้อมทั้งพยัญชนะ

เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ ปกาเสสิ, ทรงประกาศพรหมจรรย์บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง

ตมหํ ภควนฺตํ อภิปูชยามิ ข้าพระเจ้าตั้งใจบูชาซึ่งพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น

ตมหํ ภควนฺตํ สิรสา นมามิ. ข้าพระเจ้านอบน้อม ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ด้วยเศียรเกล้า.

(พึงกราบลงหนหนึ่ง)

ธมฺมาภิถุติ

(หัวหน้านำ)

หนฺท มยํ ธมฺมาภิถุตึ กโรม เส. เชิญเถิด เราจงทำการสรรเสริญพระธรรม.

(ว่าพร้อมกัน)

โย โส สฺวากขาโต ภควตา ธมฺโม. พระธรรมใด อันพระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสดีแล้วนั้น.

สนฺทิฏฐิโก อันผู้ฟังเห็นตามได้แล้ว

อกาลิโก, ไม่จำกัดกาล

เอหิปสฺสิโก, เป็นธรรมชวนชม

โอปนยิโก เป็นธรรมนำไป

ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหิ, อันผู้รู้ พึงรู้ได้จำเพาะตน

ตมหํ ธมฺมํ อภิปูชยามิ ข้าพระเจ้าตั้งใจบูชาซึ่งพระธรรมนั้น

ตมหํ ธมฺมํ สิรสา นมามิ. ข้าพระเจ้านอบน้อม ซึ่งพระธรรมนั้น ด้วยเศียรเกล้า.

(พึงกราบลงหนหนึ่ง)

สงฺฆาภิถุติ

คำสรรเสริญพระสงฆ์

(หัวหน้านำ)

หนฺท มยํ สงฺฆาภิถุตึ กโรม เส. เชิญเถิด เราจงทำการสรรเสริญพระสงฆ์.

(ว่าพร้อมกัน)

โย โส สุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, พระสงฆ์สาวกใด ของพระผู้มีพระภาคเจ้า ปฏิบัติดีแล้ว

อุชุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, ...ปฏิบัติซื่อตรง

ญายปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, ...ปฏิบัติเป็นธรรม

สามีจิปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, ...ปฏิบัติชอบยิ่ง

ยทิทํ คือ

จตฺตาริ ปุริสยุคานิ จัดเป็นสี่คู่

อฏฺฐ ปุริสปุคฺคลา, เป็นบุรุษบุคคลแปด

เอส ภควโต สาวกสงฺโฆ, นี่พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า

อาหุเนยฺโย ควรนับถือ

ปาหุเนยฺโย ควรต้อนรับ

ทกฺขิเณยฺโย ควรทักษิณา

อญฺชลิกรณีโย, ควรทำอัญชลี

อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺส, เป็นเนื้อนาบุญของโลก ไม่มีนาอื่นยิ่งกว่า,

ตมหํ สงฺฆํ อภิปูชยามิ ข้าพระเจ้าตั้งใจบูชา ซึ่งพระสงฆ์นั้น

ตมหํ สงฺฆํ สิรสา นมามิ. ข้าพระเจ้านอบน้อม ซึ่งพระสงฆ์นั้น ด้วยเศียรเกล้า.

(พึงกราบลงหนหนึ่งแล้วนั่งราบ)

รตนตฺตยปฺปณามคาถา

คาถานอบน้อมพระรัตนตรัย

(หัวหน้านำ)

หนฺท มยํ รตนตฺตยปฺปณามคาถาโย เจว สํเวคปริทีปกปาฐญฺจ ภณาม เส. เชิญเถิด เราจงสวดคาถานอบน้อมพระรัตนตรัย และพระบาลีแสดงความสลดใจ.

(ว่าพร้อมกัน)

พุทฺโธ สุสุทฺโธ กรุณามหณฺณโว, พระพุทธเจ้าเป็นผู้บริสุทธิ์ มีพระกรุณาดุจห้วงมหรรณพ

โยจฺจนฺตสุทฺธพฺพรญาณโลจโน, มีพระเนตรคือปรีชาญาณอันบริสุทธิ์อย่างที่สุด

โลกสฺส ปาปูปกิเลส ฆาตโก, เป็นผู้กำจัดความชั่ว อันเป็นเครื่องเศร้าหมองของโลก

วนฺทามิ พุทฺธํ อหมาทเรน ตํ. ข้าพระเจ้าไหว้ซึ่งพระพุทธเจ้า พระองค์นั้น โดยเอื้อเฟื้อ.

ธมฺโม ปทีโป วิย ตสฺส สตฺถุโน, พระธรรมของพระศาสดานั้น เหมือนดวงประทีป

โย มคฺคปากามตเภทภินฺนโก, ต่างโดยประเภท คือมรรคผลและนิพพาน

โลกุตฺตร โย จ ตทตฺถทีปโน, เป็นโลกุตตรธรรม และเป็นเครื่องแสดงเนื้อความนั้น

วนฺทามิ ธมฺมํ อหมาทเรน ตํ. ข้าพระเจ้า ไหว้ซึ่งพระธรรมนั้นโดยเอื้อเฟื้อ.

สงฺโฆ สุเขตฺตาภฺยติเขตฺตสญฺญิโต, พระสงฆ์ปรากฏเป็นเขตดียิ่งกว่านาดี

โย ทิฏฺฐสนฺโต เห็นธรรมอันสงบแล้ว

สุคตานุโพธโก, ตรัสรู้ตามพระสุคตเจ้า

โลลปฺปหีโน ละความโลเลได้แล้ว

อริโย เป็นผู้ประเสริฐ

สุเมธโส, มีปัญญาดี

วนฺทามิ สงฺฆํ อหมาทเรน ตํ. ข้าพระเจ้าไหว้ซึ่งพระสงฆ์นั้นโดยเอื้อเฟื้อ.

อิจฺเจวเมกนฺตภิปูชเนยฺยกํ, วตฺถุตฺตยํ วนฺทยตาภิสงฺขตํ, ปุญฺญํ มยา ยํ มม สพฺพุปทฺทวา, มา โหนฺตุ เว ตสฺส ปภาวสิทฺธิยา. ข้าพระเจ้าไหว้ที่พึ่งทั้ง ๓ สมควรบูชายิ่ง โดยส่วนเดียวดังกล่าวมาแล้วอย่างนี้ ได้ก่อสร้างบุญใดแล้ว ขออุปัทวะทั้งปวงจงอย่ามีแก่ข้าพระเจ้า เพราะความศักดิ์สิทธิ์ของอานุภาพแห่งบุญนั้น.

สํเวคปริทีปกปาจ

คำแสดงสังเวช

อิธ ตถาคโต โลเก อุปฺปนฺโน พระตถาคตเจ้าบังเกิดในโลกนี้

อรหํ เป็นพระอรหันต์

สมฺมาสมฺพุทฺโธ, ตรัสรู้ถูกถ้วนแล้ว

ธมฺโม จ เทสิโต และพระธรรม อันพระองค์ทรงแสดงแล้ว

นิยฺยานิโก เป็นเครื่องนำสัตว์ออก

อุปสมิโก เป็นเครื่องสงบระงับ

ปรินิพฺพานิโก เป็นเครื่องดับ

สมฺโพธคามี ให้ถึงความตรัสรู้

สุคตปฺปเวทิโต, อันพระสุคตทรงประกาศแล้ว

มยนฺตํ ธมฺมํ สุตฺวา เราทั้งหลายได้ฟังธรรมนั้นแล้ว

เอวํชานาม, จึงรู้อย่างนี้ว่า

ชาติปิ ทุกฺขา ความเกิดก็เป็นทุกข์

ชราปิ ทุกฺขา ความแก่ก็เป็นทุกข์

มรณมฺปิ ทุกฺขํ, ความตายก็เป็นทุกข์

โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสาปิ ทุกฺขา, ความโศก และความร่ำไห้ ความทุกข์ ความเสียใจ ความแค้นใจก็เป็นทุกข์

อปฺปิเยหิ สมฺปโยโค ทุกฺโข ความประสพสิ่งอันไม่เป็นที่รัก เป็นทุกข์

ปิเยหิ วิปฺปโยโย ทุกฺโข ความพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รัก เป็นทุกข์

ยมฺปิจฺฉํ น ลภติ ตมฺปิ ทุกฺขํ, ปรารถนาอันใดไม่ได้ อันนั้นก็เป็นทุกข์

สงฺขิตฺเตน ปญฺจุปาทานกฺขนฺธา ทุกฺขา, โดยย่อ อุปาทานขันธ์ ๕ เป็นทุกข์

เสยฺยถีทํ, กล่าวคือ

รูปูปาทานกฺขนฺโธ, อุปาทานขันธ์คือรูป

เวทนูปาทานกฺขนฺโธ, อุปาทานขันธ์คือเวทนา

สญฺญูปาทานกฺขนฺโธ, อุปาทานขันธ์คือสัญญา

สงฺขารูปาทานกฺขนฺโธ, อุปาทานขันธ์คือสังขาร

วิญฺญูปาทานกฺขนฺโธ อุปาทานขันธ์คือวิญญาณ

เยสํ ปริญฺญาย, เพื่อกำหนดความรู้อุปาทานขันธ์ทั้ง ๕ เหล่าใด

ธรมาโน โส ภควา, พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น เมื่อทรงพระชนม์อยู่

เอวํ พหุลํ สาวเก วิเนติ, ย่อมทรงแนะนำสาวกทั้งหลายโดยมากอย่างนี้

เอวํ ภาคา จ ปนสฺส ภควโต สาวเกสุ อนุสาสนี, ก็แลอนุสาสนีของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น มีส่วนอย่างนี้

พหุลํ ปวตฺตติ, ย่อมเป็นไปมากในสาวกทั้งหลายว่า

รูปํ อนิจฺจํ รูปไม่เที่ยง

เวทนา อนิจฺจา เวทนาไม่เที่ยง

สญฺญา อนิจฺจา สัญญาไม่เที่ยง

สงฺขารา อนิจฺจา สังขารทั้งหลายไม่เที่ยง

วิญฺญาณํ อนิจฺจํ วิญญาณไม่เที่ยง

รูปํ อนตฺตา, รูปไม่ใช่ตน

เวทนา อนตฺตา เวทนาไม่ใช่ตน

สญฺญา อนตฺตา สัญญาไม่ใช่ตน

สงฺขารา อนตฺตา สังขารทั้งหลายไม่ใช่ตน

วิญฺญาณํ อนตฺตา, วิญญาณไม่ใช่ตน

สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจา, สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง

สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตาติ. ธรรมทั้งปวงไม่ใช่ตน ดังนี้.

เต มยํ, เรานั้น

โอติณฺณามฺห ชาติยา ชรามรเณน, โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุกฺเขหิ โทมนสฺเสหิ อุปายาเสหิ, เป็นผู้อันความเกิด ความแก่ ความตาย ความโศก ความร่ำไห้ ความทุกข์ ความเสียใจ ความแค้นใจครอบงำแล้ว

ทุกฺโขติณฺณา ชื่อว่ามีความทุกข์ครอบงำแล้ว

ทุกฺขปเรตา, ชื่อว่ามีทุกข์เป็นไปในเบื้องหน้าแล้ว,

อปฺเปวนามิมสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส อนฺตกิริยา ปญฺญาเยถาติ. แม้ไฉน ความทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ จะพึงปรากฏดังนี้.

จิรปรินิพฺพุตมฺปิ ตํ ภควนฺตํ อุทฺทิสฺส อรหนฺตํ สมฺมาสมฺพุทฺธํ, สทฺธา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตา, เรามีศรัทธาออกจากเรือนบวชไม่มีเรือน อุทิศต่อพระผู้มีพระภาค อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า แม้ปรินิพพานนานมาแล้วนั้น.

ตสฺมึ ภควติ พฺรหฺมจริยํ จราม, ประพฤติพรหมจรรย์ในสำนักพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น

ภิกฺขูนํ สิกฺขาสาชีวสมาปนฺนา,[๑] ประกอบด้วยสิกขาและสาชีพของภิกษุทั้งหลาย

ตํ โน พฺรหฺมจริยํ, อันว่าพรหมจรรย์ของเรานั้น

อิมสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส อนฺตกิริยาย สํวตฺตตุ. จงเป็นไปเพื่ออันทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ เทอญ.

(จบทำวัตรเช้า)

๑. ถ้าสามเณรสวด พึงเว้นคำว่า "ภิกฺขูนํ สิกฺขาสาชีวสมาปนฺนา".

อภิณหปัจจเวกขณะ

ชราธมฺโมมฺหิ เรามีความแก่เป็นธรรมดา

ชรํ อนตีโต ล่วงความแก่ไปไม่ได้

พฺยาธิธมฺโมมฺหิ เรามีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา

พฺยาธึ อนตีโต ล่วงความเจ็บไข้ไปไม่ได้

มรณธมฺโมมฺหิ เรามีความตายเป็นธรรมดา

มรณํ อนตีโต ล่วงความตายไปไม่ได้

สพฺเพหิ เม ปิเยหิ มนาเปหิ นานาภาโว วินาภาโว เราละเว้นเป็นต่าง ๆ, คือว่า พลัดพรากจากของรัก ของเจริญใจทั้งหลายทั้งปวง

กมฺมสฺสโกมฺหิ เราเป็นผู้มีกรรมเป็นของ ๆ ตน

กมฺมทายาโท เป็นผู้รับผลของกรรม

กมฺมโยนิ เป็นผู้มีกรรมเป็นกำเนิด

กมฺมพนฺธุ เป็นผู้มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์

กมฺมปฏิสรโณ เป็นผู้มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย

ยํ กมฺมํ กริสฺสามิ จักทำกรรมอันใดไว้

กลฺยาณํ วา ปาปกํ วา ดีหรือชั่ว

ตสฺส ทายาโท ภวิสฺสามิ จักเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น

เอวํ อมฺเหหิ อภิณฺหํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ. เราทั้งหลายพึงพิจารณาเนือง ๆ อย่างนี้ แล.

ทำวัตรค่ำ

(พึงนั่งคุกเข่าและหัวหน้านำ)

อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ ภควา, พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงเป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ถูกถ้วนแล้ว,

พุทฺธํ ภควนฺตํ อภิวาเทมิ. ข้าพระเจ้าอภิวาทซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้ตรัสรู้แล้ว

(พึงกราบลงหนหนึ่ง)

สฺวากฺขาโต ภควตา ธมฺโม, พระธรรมอันพระผู้พระภาคเจ้าตรัสดีแล้ว,

ธมฺมํ นมสฺสามิ. ข้าพระเจ้านมัสการ ซึ่งพระธรรม.

(พึงกราบลงหนหนึ่ง)

สุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, พระสงฆ์สาวกขอพระผู้มีพระภาคเจ้า ปฏิบัติดีแล้ว,

สงฺฆํ นมามิ. ข้าพระเจ้าขอนอบน้อม ซึ่งพระสงฆ์.

(พึงกราบลงหนหนึ่ง)

(หัวหน้าว่าบูชา)

ยมมฺห โข มยํ ภควนฺตํ สรณํ คตา, เราเป็นผู้ถึงซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใดว่าเป็นสรณะ

โย โน ภควา สตฺถา, พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใด เป็นศาสดาของเรา,

ยสฺส จ มยํ ภควโต ธมฺมํ โรเจม, และเราย่อมชอบใจธรรมของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใด,

อิเมหิ สกฺกาเรหิ ตํ ภควนฺตํ สธมฺมํ สสงฺฆํ อภิปูชยาม. เราตั้งใจบูชา ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น พร้อมทั้งพระธรรม พร้อมทั้งพระสงฆ์ ด้วยสักการะเหล่านี้.

(หัวหน้านำ)

หนฺทฺทานิ มยนฺตํ ภควนฺตํ วาจาย อภิคายิตุ ปุพฺพภาคนมการณฺเจว พุทฺธานุสฺสติ นยญฺจ กโรม เส. บัดนี้เชิญเถิด เราจงทำการนอบน้อม พระผู้มีพระภาค

เจ้านั้นเป็นส่วนเบื้องต้น และทำนัยอันเป็นเครื่องระลึกถึงพระพุทธคุณ เพื่อขับสรรเสริญด้วยวาจา.

คำนมัสการ

(ว่าพร้อมกัน)

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส. (๓ หน) ขอนอบน้อม แด่พระผู้มีพระภาค อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น.

พุทฺธานุสฺสติ

คำระลึกถึงพระพุทธเจ้า

ตํ โข ปน ภควนฺตํ เอวํ กลฺยาโณ กิตฺติสทฺโท อพฺภุคฺคโต. ก็แล พระกิตติศัพท์อันงามอย่างนี้ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นเฟื่องฟุ้งไปว่า

อิติปิ โส ภควา แม้เพราะอย่างนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น

อรหํ เป็นพระอรหันต์

สมฺมาสมฺพุทฺโธ เป็นผู้ตรัสรู้ถูกถ้วนแล้ว

วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน ทรงประกอบด้วยวิชชา (๓–๘) และจรณะ (๑๕)

สุคโต เสด็จไปดีแล้ว

โลกวิทู เป็นผู้รู้จักโลก

อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ เป็นสารถีฝึกคนที่ควรฝึก ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า

สตฺถา เทวมนุสฺสานํ เป็นครูสอนของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

พุทฺโธ เป็นผู้รู้แล้ว

ภควาติ. เป็นผู้มีโชค ดังนี้.

(หยุดระลึกถึงพระพุทธคุณ)

พุทฺธาภิคีติ

คำขับสรรเสริญพระพุทธเจ้า

(หัวหน้านำ)

หนฺท มยํ พุทฺธาภิคีตึ กโรม เส. เชิญเถิดเราจงทำการขับสรรเสริญพระพุทธเจ้า.

(ว่าพร้อมกัน)

พุทฺธาวารหนฺตวรตาทิคุณาภิยุตฺโต, พระพุทธเจ้า ทรงประกอบด้วยพระคุณ มีความเป็นพระอรหันต์เป็นต้น

สุทฺธาภิญาณกรุณาหิ สมาคตตฺโต, มีพระองค์ประกอบด้วยพระบริสุทธิคุณ พระปัญญาคุณ และพระกรุณาคุณ

โพเธสิ โย สุชนตํ กมลํว สูโร, พระองค์ใด ยังหมู่สาธุชนให้เบิกบานแล้ว

กมลํว สูโร, ดังพระอาทิตย์ ยังดอกบัวให้บานฉะนั้น

วนฺทามหํ ตมรณํ สิรสา ชิเนนฺทํ. ข้าพระเจ้า ไหว้พระพุทธเจ้าผู้ไม่มีข้าศึก เป็นจอมชินะนั้น ด้วยเศียรเกล้า.

พุทฺโธ โย สพฺพปาณีนํ สรณํ เขมมุตฺตมํ, พระพุทธเจ้าพระองค์ใด เป็นสรณะอันเกษมสูงสุด ของสรรพสัตว์ทั้งหลาย

ปรมานุสฺสติฏฺฐานํ วนฺทามิ ตํ สิเรนหํ. ข้าพระเจ้าไหว้พระพุทธเจ้าผู้เป็นที่ตั้งแห่งอนุสสติที่หนึ่งนั้นด้วยเศียรเกล้า.

พุทฺธสฺสาหสฺมิ ทาโสว ข้าพระเจ้า เป็นทาสของพระพุทธเจ้า

พุทฺโธ เม สามิกิสฺสโร, พระพุทธเจ้าเป็นเจ้านายของข้าพระเจ้า

พุทฺโธ ทุกฺขสฺส ฆาตา จ พระพุทธเจ้า เป็นผู้กำจัดทุกข์

วิธาตา จ หิตสฺส เม. และดำรงประโยชน์ของข้าพระเจ้า.

พุทฺธสฺสาหํ นิยฺยาเทมิ สรีรญฺชีวิตญฺจิทํ, ข้าพระเจ้า ขอมอบกายและถวายชีวิตนี้แด่พระพุทธเจ้า

วนฺทนฺโตหํ จริสฺสามิ พุทฺธสฺเสว สุโพธิตํ. ข้าพระเจ้าไหว้อยู่จักประพฤติตามความตรัสรู้ดีของพระพุทธเจ้า

นตฺถิ เม สรณํ อญฺญํ สรณะอื่นของข้าพระเจ้าไม่มี

พุทฺโธ เม สรณํ วรํ พระพุทธเจ้า เป็นสรณะอันประเสริฐของข้าพระเจ้า

เอเตน สจฺจวชฺเชน ด้วยการกล่าวคำสัตย์นี้

วทฺเฒยฺยํ สตฺถุ สาสเน. ขอข้าพระเจ้าพึงเจริญในพระศาสนาของพระศาสดา.

พุทฺธํ เม วนฺทมาเนน ยํ ปุญฺญํ ปสุตํ อิธ, ข้าพระเจ้าไหว้พระพุทธเจ้าอยู่ ได้ก่อสร้างบุญใดไว้ในที่นี้

สพฺเพปิ อนฺตรายา เม มาเหสุ ตสฺส เตชสา. ขออันตรายแม้ทั้งหมด อย่าได้มีแก่ข้าพระเจ้า ด้วยเดชของบุญนั้น.

(พึงหมอบกราบว่า)

กาเยน วาจาย ว เจตสา วา, พุทฺเธ กุกมฺมํ ปกตํ มยา ยํ, กรรมชั่วใด อันข้าพระเจ้าทำแล้ว ในพระพุทธเจ้าด้วยกายหรือวาจาใจ

พุทฺโธ ปฏิคฺคณฺหตุ อจฺจยนฺตํ, ขอพระพุทธเจ้าจงทรงรับโทษนั้น

กาลนฺตเร สํวริตุ ว พุทฺเธ. เพื่อจะระวังต่อไป ในพระพุทธเจ้า.

ธมฺมานุสฺสติ

คำระลึกถึงพระธรรม

(หัวหน้านำ)

หนฺท มยํ ธมฺมานุสฺสตินยํ กโรม เส. เชิญเถิด เราจงทำนัยอันเป็นเครื่องระลึกถึงพระธรรมคุณ.

(ว่าพร้อมกัน)

สฺวากฺขาโต ภควตา ธมฺโม, พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสดีแล้ว

สนฺทิฏฺฐิโก อันผู้ฟังเห็นตามได้แล้ว

อกาลิโก ไม่จำกัดกาล

เอหิปสฺสิโก เป็นธรรมชวนชม

โอปนยิโก เป็นธรรมนำเข้าไป

ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหีติ. อันผู้รู้พึงรู้ได้จำเพาะตน ดังนี้.

(หยุดระลึกถึงพระธรรมคุณ)

ธมฺมาภิคีติ

คำขับสรรเสริญพระธรรม

(หัวหน้านำ)

หนฺท มยํ ธมฺมาภิคีตึ กโรม เส. เชิญเถิด เราจงทำการขับสรรเสริญพระธรรม.

(ว่าพร้อมกัน)

สฺวากฺขาตตาทิคุณโยควเสน เสยฺโย, พระธรรมประเสริฐด้วยอำนาจที่ประกอบด้วยคุณ มีความเป็นธรรมที่ตรัสดีแล้ว เป็นต้น

โยมคฺคปากปริยตฺติวิโมกฺขเภโท, พระธรรมใด ต่างโดยมรรคผลและนิพพาน

ธมฺโม กุโลกปตนา ตทธาริธารี, ป้องกันผู้ประพฤติธรรม ไม่ให้ตกไปในโลกที่ชั่ว

วนฺทามหํ ตมหรํ วรธมฺมเมตํ ข้าพระเจ้าไหว้พระธรรมเครื่องขจัดความมืดนั้น

ธมฺโม โย สพฺพปาณีนํ สรณํ เขมมุตฺตมํ, พระธรรมใด เป็นสรณะอันเกษมสูงสุดของสรรพสัตว์ทั้งหลาย

ทุติยานุสฺสติฏฐานํ วนฺทามิ ตํ สิเรนหํ. ข้าพระเจ้าไหว้พระธรรมเป็นที่ตั้งแห่งอนุสสติที่ ๒ นั้น ด้วยเศียรเกล้า.

ธมฺมสฺสาหสฺมิ ทาโส ว ข้าพระเจ้าเป็นทาสของพระธรรม

ธมฺโม เม สามิกิสฺสโร, พระธรรมเป็นเจ้านายของข้าพระเจ้า.

ธมฺโม ทุกฺขสฺส ฆาตา จ วิธาตา จ หิตสฺส เม. พระธรรมเป็นเครื่องกำจัดทุกข์และดำรงประโยชน์ของข้าพระเจ้า.

ธมฺมสฺสาหํ นิยฺยาเทมิ สรีรญฺชีวิตญฺจิทํ, ข้าพระเจ้าขอมอบกายและถวายชีวิตแด่พระธรรม

วนฺทนฺโตหํ จริสฺสามิ ธมฺมสฺเสว สุธมฺมตํ. ข้าพระเจ้าไหว้อยู่จักประพฤติตามความที่พระธรรม เป็นธรรมดี.

นตฺถิ เม สรณํ อญฺญํ สรณะอื่นของข้าพระเจ้าไม่มี

ธมฺโม เม สรณํ วรํ, พระธรรมเป็นสรณะอันประเสริฐของข้าพระเจ้า

เอเตน สจฺจวชฺเชน วฑฺเฒยฺยํ สตฺถุ สาสเน. ด้วยการกล่าวคำสัตย์นี้ ขอข้าพระเจ้าพึงเจริญในพระศาสนาของพระศาสดา.

ธมฺมํ เม วนฺทมาเนน ยํ ปุญฺญํ ปสุตํ อิธ, ข้าพระเจ้าไหว้พระธรรมอยู่ ได้ก่อสร้างบุญใดไว้ในที่นี้

สพฺเพปิ อนฺตรายา เม มาเหสุํ ตสฺส เตชสา. ขออันตรายแม้ทั้งหมด อย่าได้มีแก่ข้าพระเจ้า ด้วยเดชของบุญนั้น.

(พึงหมอบกราบลงว่า)

กาเยน วาจาย ว เจตสา วา, ธมฺเม กุกมฺมํ ปกตํ มยา ยํ, กรรมชั่วใด อันข้าพระเจ้าทำแล้ว ในพระธรรมด้วยกายหรือวาจาใจ

ธมฺโม ปฏิคฺคณฺหตุ อจฺจยนฺตํ, ขอพระธรรมจงรับโทษนั้น

กาลนฺตเร สํวริตุํ ว ธมฺเม. เพื่อจะระวังต่อไปในพระธรรม.

สงฺฆานุสฺสติ

คำระลึกถึงพระสงฆ์

(หัวหน้านำ)

หนฺท มยํ สงฺฆานุสฺสตินยํ กโรม เส. เชิญเถิด เราจงทำนัยอันเป็นเครื่องระลึกถึงพระสังฆคุณ.

(ว่าพร้อมกัน)

สุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า ปฏิบัติดีแล้ว

อุชุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ ....ปฏิบัติซื่อตรง

ญายปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ ....ปฏิบัติเป็นธรรม

สามีจิปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, ...ปฏิบัติชอบยิ่ง

ยทิทํ คือ

จตฺตาริ ปุริสยุคานิ จัดเป็นสี่คู่

อฏฺฐ ปุริสปุคฺคลา, เป็นบุรุษบุคคลแปด

เอส ภควโต สาวกสงฺโฆ, นี่พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า

อาหุเนยฺโย ควรนับถือ

ปาหุเนยฺโย ควรต้อนรับ

ทกฺขิเนยฺโย ควรทักษิณา

อญฺชลิกรณีโย ควรทำอัญชลี

อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสาติ. เป็นเนื้อนาบุญของโลก ไม่มีนาอื่นยิ่งกว่าดังนี้.

(หยุดระลึกถึงพระสังฆคุณ)

สงฺฆาภิคีติ

คำขับสรรเสริญพระสงฆ์

(หัวหน้านำ)

หนฺท มยํ สงฺฆาภิคีตึ กโรม เส. เชิญเถิด เราจงทำการขับสรรเสริญพระสงฆ์.

สทฺธมฺมโช สุปฏิปตฺติคุณาทิยุตฺโต, พระสงฆ์เกิดจากพระสัทธรรมประกอบด้วยคุณ มีปฏิบัติดีเป็นต้น

โยฏฺฐพฺพิโธ อริยปุคฺคลสงฺฆเสฏฺโฐ, เป็นหมู่พระอริยบุคคลผู้ประเสริฐแปดจำพวก

สีลาทิธมฺมปวราสยกายจิตฺโต. มีกายและจิตอาศัยพระธรรมมีศีลเป็นต้น

วนฺทามหํ ตมริยานคณํ สุสุทฺธํ ข้าพระเจ้าไหว้ซึ่งพระอริยสงฆ์ผู้บริสุทธิ์ดีแล้วนั้น.

สงฺโฆ โย สพฺพปาณีนํ สรณํ เขมมุตฺตมํ พระสงฆ์ใด เป็นสรณะอันเกษมสูงสุดของสรรพสัตว์ทั้งหลาย

ตติยานุสฺสติฏฺฐานํ วนฺทามิ ตํ สิเรนหํ. ข้าพระเจ้าไหว้พระสงฆ์ เป็นที่ตั้งแห่งอนุสสติที่ ๓ นั้น ด้วยเศียรเกล้า.

สงฺฆสฺสาหสฺมิ ทาโส ว ข้าพระเจ้า เป็นทาสของพระสงฆ์

สงฺโฆ เม สามิกิสฺสโร, พระสงฆ์ เป็นเจ้านายของข้าพระเจ้า

สงฺโฆ ทุกฺขสฺส ฆาตา จ วิธาตา จ หิตสฺส เม. พระสงฆ์ เป็นผู้กำจัดทุกข์ และดำรงประโยชน์ของข้าพระเจ้า

สงฺฆสฺสาหํ นิยฺยาเทมิ สรีรญฺชีวิตญฺจิทํ, ข้าพระเจ้า ขอมอบกายและถวายชีวิตนี้แด่พระสงฆ์

วนฺทนฺโตหํ จริสฺสามิ สงฺฆสฺโสปฏิปนฺนตํ. ข้าพระเจ้าไหว้อยู่จักประพฤติตามความที่พระสงฆ์ปฏิบัติดีแล้ว.

นตฺถิ เม สรณํ อญฺญํ สงฺโฆ เม สรณํ วรํ, สรณะอื่นของข้าพระเจ้าไม่มี พระสงฆ์เป็นสรณะอันประเสริฐของข้าพระเจ้า

เอเตน สจฺจวชฺเชน วฑฺเฒยฺยํ สตฺถุ สาสเน. ข้าพระเจ้าพึงเจริญในพระศาสนาของพระศาสดา.

สงฺฆํ เม วนฺทมาเนน ยํ ปุญฺญํ ปสุตํ อิธ, ข้าพระเจ้าไหว้พระสงฆ์อยู่ ได้ก่อสร้างบุญใดไว้ในที่นี้

สพฺเพปิ อนฺตรายา เม มาเหสุ ตสฺส เตชสา. ขออันตรายทั้งหมด อย่าได้มีแก่ข้าพระเจ้า เพราะเดชของบุญนั้น

(พึงหมอบกราบลงว่า)

กาเยน วาจาย ว เจตสา วา, สงฺเฆ กุกมฺมํ ปกตํ มยา ยํ กรรมชั่วใด อันข้าพระเจ้าทำแล้วในพระสงฆ์ ด้วยกายหรือวาจาใจ

สงฺโฆ ปฏิคฺคณฺหตุ อจฺจยนฺตํ, ขอพระสงฆ์จงรับโทษนั้น

กาลนฺตเร สํวริตุ ว สงฺเฆ. เพื่อจะระวังต่อไปในพระสงฆ์.

(จบทำวัตรค่ำ)

พรหมวิหาร

(เมตตา) **สพฺเพ สตฺตา** สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง

อเวรา โหนฺตุ จงเป็นผู้ไม่มีเวรเถิด

อพฺยาปชฺฌา โหนฺตุ จงเป็นผู้ไม่เบียดเบียนกันเถิด

อนีฆา โหนฺตุ จงเป็นผู้ไม่มีทุกข์กายทุกข์ใจเถิด

สุขี อตฺตานํ ปริหรนฺตุ จงเป็นผู้มีสุขรักษาตนเถิด

(กรุณา) **สพฺเพ สตฺตา** สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง

ทุกฺขา ปมุจฺจนฺตุ จงพ้นจากทุกข์เถิด

(มุทิตา) **สพฺเพ สตฺตา** สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง

มา ลทฺธสมฺปตฺติโต วิคจฺฉนฺตุ จงอย่าไปปราศจากสมบัติอันได้แล้วเถิด

(อุเบกขา) **สพฺเพ สตฺตา** สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง

กมฺมสฺสกา เป็นผู้มีกรรมเป็นของ ๆ ตน

กมฺมทายาทา เป็นผู้รับผลของกรรม

กมฺมโยนี เป็นผู้มีกรรมเป็นกำเนิด

กมฺมพนฺธู เป็นผู้มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์

กมฺมปฏิสรณา เป็นผู้มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย

ยํ กมฺมํ กริสฺสนฺติ จักทำกรรมอันใดไว้

กลฺยาณํ วา ปาปกํ วา ดีหรือชั่ว

ตสฺส ทายาทา ภวิสฺสนฺติ จักเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น.

เข้าพรรษา

เป็นธรรมเนียมของภิกษุ เมื่อถึงฤดูฝน หยุดอยู่ที่เดียว ไม่เที่ยวไปข้างไหน ๓ เดือนต้นฤดู เรียกว่าจำพรรษา คืออยู่กลางฝนวันต้นเรียกวันเข้าพรรษาบ้าง วันอธิษฐานพรรษาบ้าง ตกในวันแรมค่ำ ๑ เดือน ๘ โดยจันทรคติกาล หรือในวันหลังวันเพ็ญในเดือนกรกฎาคม วันหนึ่ง โดยสุริยคติกาล ถ้าในเดือนกรกฎาคมมีวันเพ็ญ ๒ วัน เข้าพรรษาในวันหลังวันเพ็ญหลัง โดยจันทรคติน่าจะเป็นแรมค่ำ ๑ เดือน ๙ แต่ในกาลเช่นนี้โหรเติมเดือน ๘ หลังขึ้นอีกเดือนหนึ่ง เพื่อผ่อนจันทรคติกาลอันรุกเร็วไป ให้ช้าลงได้กันแก่สุริยคติกาล จึงตกในวันแรมค่ำ ๑ เดือน ๘ หลัง โดยจันทรคติกาล. โดยนัยนี้ จึงได้วันเข้าพรรษาเป็น ๒ วันหลังวันเพ็ญแรกในเดือนกรกฎาคม เรียกว่าเข้าพรรษาแรก วันหลังวันเพ็ญหลังเรียกว่าเข้าพรรษาหลัง. แต่พระโดยมากไม่เข้าใจนับสุริยคติกาล จึงเข้าใจไปว่าวันเข้าพรรษาหลังตกในวันแรมค่ำ ๑ เดือน ๙ อันได้แก่วันหลังวันเพ็ญในเดือนสิงหาคมโดยสุริยคติกาล เป็นอันถือเอาความว่า มีวันเข้าพรรษา ๒ หนทุกปีไป จึงต้องชักวันออกพรรษาหลังเหลื่อมออกไปอีกเดือนหนึ่ง.

พึงซ่อมแซมปัดกวาดเสนาสนะที่อยู่ปัดกวาดเสนาสนะที่อยู่ ให้เป็นปกติและสะอาด ตลอดจนถึงจัดบริขารในเสนาสนะให้เป็นระเบียบ ให้เสร็จก่อนวันเข้าพรรษา ถึงวันนั้น พึงเข้าไปประชุมอธิษฐานพรรษาพร้อมด้วยสงฆ์ในอุโบสถหรือในวิหาร. คำอธิษฐานพร้อมกันว่า “อิมสฺมึ อาวาเส, อิมํ เตมาสํ, วสฺสํ อุเปม” แปลว่า “เราทั้งหลายเข้าถึงฤดูฝนในอาวาสนี้ตลอดหมวด ๓ เดือน”. เมื่ออธิษฐานพึงผูกใจว่าจักอยู่ค้างคืนในเขตอาวาสตลอด ๓ เดือน.

ถ้าภิกษุทำกุฎีอยู่จำพรรษาในป่าเฉพาะรูป เช่นนี้ควรกำหนดเขตเฉพาะกุฎีกับบริเวณ. คำอธิษฐานพรรษาว่า “อิมสฺมึ วิหาเร, อิมํ เตมาสํ, วสฺสํ อุเปมิ” แปลความอย่างเดียวกัน เปลี่ยนแต่เพียงว่า “ในวิหาร” แทน “ในอาวาส” และคำแปลว่า “เราทั้งหลาย” พึงเปลี่ยนเป็น “เรา”.

แต่แรกท่านลังเล ยังไม่สันนิษฐานลงแน่ว่ากำหนดเขตกันอย่างไร จึงตั้งธรรมเนียมอธิษฐานพรรษาเฉพาะรูป ๆ ที่กุฎีซ้ำอีก โดยนัยที่ ๒ ในภายหลังความสันนิษฐานของท่านลงในอันกำหนดเอาอาวาสเป็นเขต จึงมีธรรมเนียมบอกเขตอาวาสให้ภิกษุทั้งหลายรู้ ในวันอธิษฐานพรรษา จะได้ยังอรุณให้ตั้งขึ้นในเขตนั้น.

ถึงวันเข้าพรรษา ไม่เข้าพรรษา เที่ยวเร่ร่อนไปเสีย ไม่สมควร เข้าพรรษาแล้วต้องอยู่แรมคืนตลอด ๓ เดือน. เมื่อมีธุระอันสมควรไปได้เพียงคราวละ ๗ วัน ด้วยผูกใจว่า จักกลับมาในกำหนดนั้น เรียกสัตตาหะ. ไปเสียด้วยไม่คิดกลับ หรือคิดจะกลับแต่เกิน ๗ วันไป พรรษาขาด. ไม่เข้าพรรษาหรือขาดพรรษา เพราะไม่มีเหตุจำเป็น เป็นละเมิดธรรมเนียม ถูกปรับอาบัติทุกกฎ.

เข้าพรรษา

ในพระพุทธศาสนา มีนิยมว่า ผู้ใดทำล่วงเกินผู้อื่น ผู้นั้นไม่ควรทำเลยตามเลย รู้สึกตัวแล้ว พึงขอโทษ เรียกว่าขอขมา แปลว่าขอให้อดโทษ และผู้ใดถูกล่วงเกินและได้รับขอขมา ผู้นั้นไม่ควรถือโกรธไม่รู้หาย พึงรับขมายอมอดโทษให้ โอกาสที่จะได้ขอขมา และรับขมาของกันและกัน แต่แรกคงเป็นในเวลาจำพรรษาที่อยู่พร้อมกัน หรือในวันเข้าพรรษาที่แรกพบกัน จึงเป็นธรรมเนียมทำกันสืบมาในวันเข้าพรรษาและในวันต่อจากนั้น ตามการอยู่ในวัดเดียวกันหรือในต่างวัด เป็นกิจอันผู้น้อยทำแก่ผู้ใหญ่ แม้ไม่เคยได้ล่วงเกินกันก็ยังทำอยู่.

เมื่อจะขอขมา ถวายเครื่องสักการะแล้ว พึงหมอบฟุบลงหรือนั่งคุกเข่าประณมมือ กล่าวว่า **"อายสฺมนฺเต ปมาเทน, ทฺวารตฺตเยน กตํ, สพฺพํ อปราธํ ขมตุ เม ภนฺเต"**. แปลว่า "ขอท่านอดโทษทั้งปวง ที่ทำแล้วด้วยไตรทวาร เพราะความประมาทในท่าน แก่ข้าพเจ้าเถิด เจ้าข้า". ท่านผู้รับขมา พึงนั่งราบกล่าวว่า **"อหํ ขมามิ, ตยาปิ เม ขมิตพฺพํ"**. แปลว่า "ข้าพเจ้าอดโทษแม้ท่านพึงอดโทษแก่ข้าพเจ้าบ้าง". ผู้ขอรับขมาพึงรับว่า **"ขมามิ ภนฺเต"**. แปลว่า "ข้าพเจ้าอดโทษ เจ้าข้า". ขอขมาว่าพร้อมกัน หลายรูปก็ได้ ผู้ขอว่าเปลี่ยนบท "เม" เป็น "โน" ผู้รับว่าเปลี่ยนบท "ตยาปิ" เป็น "ตุมฺเหหิปิ" "ขมามิ" เป็น "ขมาม".

ในการขอขมากันจริง ๆ ผู้ใหญ่ขอต่อผู้น้อยก็ควร.

ปวารณา

มีธรรมเนียมของสงฆ์ ชุมนุมกันทุกกึ่งเดือน ในวันเพ็ญครั้ง ๑ ในวันดับครั้ง ๑ โดยปกติ สวดพระปาฏิโมกข์ เรียกว่าทำอุโบสถ ภิกษุตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป เข้ากันทำอุโบสถเป็นการสงฆ์ได้ แต่ในวันเพ็ญเดือน ๑๑ มีพระพุทธานุญาตให้ต่างรูปต่างกล่าวคำขอให้ช่วยตักเตือนกัน เรียกปวารณา แปลว่ายอมให้เลือกว่า ภิกษุตั้งแต่ ๕ รูปขึ้นไป เข้ากันทำปวารณาเป็นการสงฆ์ได้. จะทำปวารณาเป็นการสงฆ์ พึงประชุมกันในโรงอุโบสถที่ใช้ในวันนี้เป็นโรงปวารณา ภิกษุรูปหนึ่งพึงตั้งญัตติคือกล่าวคำนัดขึ้นก่อนแล้ว ภิกษุทั้งนั้นพึงห่มผ้าเฉวียงบ่า นั่งคุกเข่าประณมมือ กล่าวคำปวารณาทีละรูป ตามลำดับพรรษา คำปวารณาของภิกษุอื่นจากพระสังฆเถระ ว่าดังนี้ :–

สงฺฆมฺภนฺเต ปวาเรมิ, ทิฏฺเฐน วา สุเตน วา ปริสงฺกาย วา. ข้าพเจ้า ปวารณาต่อสงฆ์เจ้าข้า ด้วยได้เห็นก็ดี ด้วยได้ฟังก็ดี ด้วยสงสัยก็ดี

วทนฺตุ มํ อายสฺมนฺโต อนุกมฺปํ อุปาทาย, ขอท่านทั้งหลาย โปรดว่าข้าพเจ้าเถิด

ปสฺสนฺต ปฏิกริสฺสามิ. ข้าพเจ้าเห็นอยู่จักทำแก้.

ทุติยมฺปิ ภนฺเต สงฺฆํ ปวาเรมิ, ทิฏฺเฐน วา สุเตน วา ปริสงฺกาย วา. ข้าพเจ้าปวารณาต่อสงฆ์เป็นครั้งที่ ๒ เจ้าข้า ด้วยได้เห็นก็ดี ด้วยได้ฟังก็ดี ด้วยสงสัยก็ดี

วทนฺตุ มํ อายสฺมนฺโต อนุกมฺปํ อุปาทาย, ขอท่านทั้งหลาย โปรดว่าข้าพเจ้าเถิด

ปสฺสนฺโต ปฏิกริสฺสามิ. ข้าพเจ้าเห็นอยู่จักทำแก้.

ตติยมฺปิ ภนฺเต สงฺฆํ ปวาเรมิ, ทิฏฺเฐน วา สุเตน วา ปริสงฺกาย วา. ข้าพเจ้าปวารณาต่อสงฆ์เป็นครั้งที่ ๓ เจ้าข้า ด้วยได้เห็นก็ดี ด้วยได้ฟังก็ดี ด้วยสงสัยก็ดี

วทนฺตุ มํ อายสฺมนฺโต อนุกมฺปํ อุปาทาย, ขอท่านทั้งหลาย โปรดว่าข้าพเจ้าเถิด

ปสฺสนฺโต ปฏิกริสฺสามิ. ข้าพเจ้าเห็นอยู่จักทำแก้.

พระสังฆเถระพึงว่า “อาวุโส” แทน “ภนฺเต” และพึงว่าบทต้นว่า “สงฺฆํ”.

เมื่อจบปวารณาจบลงบทหนึ่ง ๆ ภิกษุทั้งหลายอื่นจากผู้ปวารณานั้น พึงรับ “สาธุ” พร้อม ๆ กัน.

กฐิน

เดือนหนึ่งท้ายฤดูฝน ตั้งแต่แรมค่ำ ๑ เดือน ๑๑ ถึงวันเพ็ญเดือน ๑๒ เป็นคราวที่ภิกษุทั้งหลายหาผ้าทำจีวรเปลี่ยนของเดิม เป็นคราวที่ทายกถวายผ้าแก่สงฆ์ เพื่อประโยชน์นี้ มีพระพุทธานุญาตเป็นพิเศษไว้ เพื่อสงฆ์ยกผ้าอันไม่พอแจกกันให้แก่ภิกษุรูปหนึ่งรับเอาไปทำจีวรผืนใดผืนหนึ่งในไตรจีวร ภิกษุนั้นทำตั้งแต่ ซัก กะ ตัด เย็บ ย้อมเสร็จในวันนั้น ทำพินทุกัปปะอธิษฐานเป็นจีวรครองเป็นจีวรกฐิน เรียกว่า กรานกฐิน แปลว่า ขึงไม้สะดึง อธิบายว่า ครั้งก่อนพระไม่ชำนาญเย็บจีวร ผู้ร่วมใจกันยกผ้าให้ในนามของสงฆ์เพื่ออนุโมทนา ภิกษุเหล่านั้นอนุโมทนา ทั้งภิกษุผู้กราน ทั้งภิกษุผู้อนุโมทนา ย่อมได้อานิสงส์แห่งการกรานกฐิน เลื่อนเขตหาผ้าทำจีวรออกไปได้อีก ๔ เดือนตลอดฤดูหนาว อาจเก็บผ้าไว้ได้นานกว่า ๑๐ วัน ไม่ต้องเร่งรัดทำ และยังได้อานิสงส์อื่นอีก มีแจ้งในสิกขาบทบางมาตรา. การทอดกฐินเนื่องมาจากนี้ มีวิธีทำดังนี้ :–

เมื่อทายกกล่าวคำถวายผ้ากฐินจบลง สงฆ์รับ “สาธุ” พร้อมกัน ภิกษุรูปหนึ่งพึงนั่งคุกเข่าประณมมือ กล่าวประโยชน์แห่งการกรานกฐินแล้ว หารือต่อสงฆ์ว่า ปรารถนาจะกรานกฐินหรือไม่ ภิกษุทั้งหลายพึงรับว่า “อากงฺขาม ภนฺเต” แปลว่า “ข้าพเจ้าทั้งหลายปรารถนาอยู่เจ้าข้า”. ผู้แก่พรรษากว่าผู้ว่า พึงว่าแต่บท “อากงฺขาม” ถึงบท “ภนฺเต” พึงนิ่ง. ถึงบทต่อไป พึงรู้โดยนัยนี้. รูปที่ ๒ พึงกล่าวชี้แจงว่าภิกษุเช่นไรควรได้รับผ้ากฐิน ไม่มีคำรับ. รูปที่ ๓ พึงกล่าวชื่อภิกษุที่ตนเห็นควรจะได้รับผ้ากฐิน มีคำรับว่า “รุจฺจติ ภนฺเต” แปลว่า “ชอบเจ้าข้า”. รูปที่ ๔ พึงกล่าวอปโลกน์ ขอยกจีวรบริวารของผ้ากฐินให้แก่ภิกษุผู้รับผ้ากฐินนั้น มีคำรับว่า “สาธุ ภนฺเต” แปลว่า “ดีละ เจ้าข้า” ในลำดับนั้นภิกษุรูปหนึ่งพึงสวดกรรมวาจา ยกผ้ากฐินนั้นให้แก่ภิกษุนั้น จบแล้วภิกษุผู้รับผ้ากฐินพึงครองไตรบริวารและรับบริขารแล้ว สงฆ์พึงสวดอนุโมทนาแก่ทายก. ภิกษุผู้รับผ้ากฐินนั้น พึงทำจีวรให้เสร็จในวันนั้น ภิกษุอื่นพึงช่วยทำ ครั้นปัจจุธรณ์จีวรครองของเดิม ทำพินทุกัปปะและอธิษฐานจีวรกฐินเป็นจีวรครองแล้ว พึงถือไปในที่ชุมนุมสงฆ์ พึงทำพิธีกราน คืออธิษฐานเป็นผ้ากฐินแล้ว บอกแก่ภิกษุทั้งหลายเพื่ออนุโมทนาว่า “อตฺถตํ ภนฺเต สงฺฆสฺส กฐินํ ธมฺมิโก กฐินตฺถาโร อนุโมทถ”. แปลว่า “กฐินของสงฆ์กรานแล้วเจ้าข้า การกรานกฐินเป็นธรรม ขอท่านทั้งหลายอนุโมทนาเถิด”. ถ้าเป็นผู้แก่กว่าทั้งหมด พึงว่า “อาวุโส” แทน “ภนฺเต”, ภิกษุทั้งหลายพึงกล่าวอนุโมทนาทีละรูปตามลำดับพรรษาว่า “อตฺถตํ ภนฺเต สงฺฆสฺส กฐินํ, ธมฺมิโก กฐินตฺถาโร อนุโมทามิ”. แปลว่า “กฐินของสงฆ์กรานแล้ว เจ้าข้า การกรานกฐินเป็นธรรม ข้าพเจ้าอนุโมทนา”. เมื่อว่าพร้อมกัน พึงว่า

“อนุโมทาม” แทน “อนุโมทามิ”. ผู้อนุโมทนาผู้แก่กว่าผู้กราน พึงว่า “อาวุโส” แทน “ภนฺเต” เมื่อว่าพร้อมกันถึงว่า “ภนฺเต” พึงนิ่งเสีย.

วิธีลาสิกขา

เมื่อถึงกำหนด พระสงฆ์ผู้จะนั่งเป็นพยาน เข้าประชุมพร้อมกัน ภิกษุผู้จะต้องการลาสิกขาแสดงอาบัติหมดจดดีแล้ว พาดผ้าสังฆาฏิ เข้าไปนั่งกระหย่ง หันหน้าตรงต่อพระพุทธรูป (ที่ประดิษฐานบนที่บูชา) กราบลงด้วยเบญจางคประดิษฐ์ ๓ หน ประณมมือเปล่งวาจา “นโม” ๓ จบแล้ว กล่าวอตีตปัจจเวกขณ์ทั้ง ๔ ปัจจัย พอให้สงฆ์ได้ยิน (ถ้าผู้สึกหลายรูป ว่าพร้อมกันก็ได้) เมื่อจบแล้วผินหน้าไปทางพระสงฆ์องค์พยาน กราบลง ๓ หน เปล่งวาจาทั้งอรรถทั้งแปลพร้อมด้วยเจตนาที่จะละเพศออกเป็นคฤหัสถ์ คราวละคนว่า

“สิกฺขํ ปจฺจกฺขามิ” “ข้าพเจ้าลาสิกขา”

“คิหีติ มํ ธาเรถ” “ขอท่านทั้งหลายจงจำข้าพเจ้าไว้ว่าเป็นคฤหัสถ์”

ถ้าความรู้สึกใจดิ่งเที่ยงลงไปว่า เป็นคฤหัสถ์แน่แล้ว ว่าเพียง ๑ จบก็ใช้ได้ แต่ถ้าใจยังไม่แน่วแน่พอ จะว่ากี่ครั้งก็ได้ ว่าไปจนตกลงใจ เมื่อว่าไปจนปลงใจแน่แล้ว กราบสงฆ์ ๓ หน ออกไปผลัดผ้าขาวโจงกระเบน (ให้เอาผ้าขาวสอดเข้าไปในผ้าเหลือง) ห่มผ้าขาวเฉวียงบ่าแล้วเข้าไป หันหน้าตรงต่อสงฆ์ กราบลง ๓ หน ประณมมือเปล่งวาจาถึงพระไตรสรณคมน์พร้อมกัน แสดงตนเป็นอุบาสกว่า

“เอสาหํ ภนฺเต สุจิรปรินิพฺพุตมฺปิ, ตํ ภควนฺตํ สรณํ คจฺฉามิ. ธมฺมญฺจ ภิกฺขุสงฺฆญฺจ, อุปาสกํ มํ สงฺโฆ ธาเรตุ, อชฺชตคฺเค ปาณุเปตํ สรณํ คตํ” แปลว่า “ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้านั้น ถึงพระผู้มีพระภาคเจ้า แม้ปรินิพพานนานแล้วนั้น กับพระธรรมและภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอพระสงฆ์จงจำข้าพเจ้าว่าเป็นอุบาสก ผู้ถึงสรณะตลอดชีวิตตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป. (ตอนนี้ว่าหนเดียว ว่าพร้อมกันหลาย ๆ คนก็ได้) เมื่อว่าจบแล้ว พระผู้เป็นประธานแห่งสงฆ์กล่าวคำให้ศีลตั้งแต่ “ปาณาติปาตา เวรมณี สิกฺขาปทํ สมาทิยามิ” (ยกไตรสรณคมน์ เพราะผู้ลาสิกขาเปล่งวาจาถึงพระไตรสรณคมน์ แสดงตนเป็นอุบาสก

แล้ว) อุบาสกใหม่ว่าตามไปทุกสิกขาบทจนจบ พระผู้ให้ศีลสรูปว่า “อิมานิ ปญฺจ สิกฺขาปทานิ นิจฺจสีลวเสน สาธุกํ รกฺขิตพฺพานิ” อุบาสกใหม่รับว่า “อาม ภนฺเต” แล้วพระผู้ให้ศีลกล่าวต่อไปว่า “สีเลน สุคตึ ยนฺติ, สีเลน โภคสมฺปทา สีเลน นิพฺพุตึ ยนฺติ, ตสฺมา สีลํ วิโสธเย” จบแล้ว อุบาสกใหม่กราบพระสงฆ์ลงอีก ๓ หน ถือบาตรน้ำมนต์ออกไป ณ ที่ซึ่งเตรียมไว้อาบน้ำมนต์ เมื่อพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งลงมือหลั่งน้ำพระพุทธมนต์ พระสงฆ์สวดชัยมงคลคาถา เริ่มต้นว่า “ชยนฺโต โพธิยา มูเล ฯ”. จบ ๑ หรือ ๓ จบ หรือมากกว่านี้ สุดแล้วแต่รูปงาน แล้วว่า “ภวตุ สพฺพมงฺคลํ”. ต่อท้าย เสร็จแล้วอุบาสกใหม่พึงผลัดผ้าขาวอาบน้ำเสีย นุ่งผ้าสำหรับคฤหัสถ์ เข้ามากราบพระสงฆ์อีก ๓ หน ต่อไปนี้อุบาสกใหม่จะอังคาสพระภิกษุสงฆ์ด้วยอาหารบิณฑบาต เมื่อพระสงฆ์ฉันเสร็จแล้ว ถวายไทยธรรมเสร็จแล้ว พระสงฆ์กล่าวอนุโมทนา “ยถา สพฺพี” ใช้ “โส อตฺถลทฺโธ”. หรือ “เต อตฺถลทฺธา”. ต่อ ตามจำนวนอุบาสกคนเดียวหรือหลายคน แล้วใช้ “ภวตุ สพฺพมงฺคลํ”. เมื่อพระสงฆ์อนุโมทนา กำลังว่า “ยถา”. (นำรูปเดียว) อุบาสกใหม่พึงกรวดน้ำรินลงในภาชนะ พอพระสงฆ์ว่า “สพฺพี”. พร้อมกัน อุบาสกใหม่พึงเทน้ำให้หมดแล้วนั่งประณมมือ ฟังจนจบ เมื่อจบแล้ว พึงลุกขึ้นนั่งกระหย่ง กราบตรงหน้าพระสงฆ์อีก ๓ หน เพียงเท่านี้ เป็นเสร็จพิธีลาสิกขา.